

OL ION

**ILLUST
REERI
TUD
KUU
KIRI
NR 4**

APRILL 1932

Friedrich Nietzsche:

Raamat kõigile ja ei kellelegi.

NÕNDA KÕNELES ZARATHUSTRA

Tõlkinud J. Palla, redigeerinud ja järelsõnaga varustanud J. Semper. 375 lk., hind 4 kr. 50 s., köites 6 kr.

Nietzsche ühendas eneses filosoofi, usukuulutajat ja luuletajat ja tema looming, eriti aga „Zarathustra“, on kaugeleulatuvate vaadete, uute eluteede otsimise ja leidmise ning põletava sõnaga kirjaniku äge töökuulutus. Selle töökuulutusega ei saa alati nõus olla, kuid selle vägev hoog sunnib inimest oma ilmavaadet selgemini ja tugevamini välja kujundama, sunnib mõtteid lõpuni mõtlema.

Aino Kallas: MAROKO VÕLUS

Väikesed kirjad Marokost. 16 pildiga kriitpaberil — 160 lk., 1 kr. 75 s., köites 2 kr. 25 s.

„Tugiase „Maroko“ võrdlemisi realistlike kirjelduste kõrval ja nende täienduseks on Aino Kaida kujutlused nähtud võlutu silmega ja loetavad suurema innuga, sama võlutu hardusega, nagu kord lugesime „Tuhat ja üks öö“ lugusid. See on põnevamaid teoseid autori loomingus!“

B. Linde — Kaja, 31. III 1932

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, Lai tän. 35.

Sesooni suurim
sensatsioon!
Lõõkfilmide-lõõkfilm!

Eeskava, mida ületrumba-
la ei saa, see kino „Gloria“
mängib trumbiässaga.

TÄHELEPANU! Helifilm, mis kogu maailma publiku võidab ja võlub! See haruldane helisuurfilm jookseb ühel ajal — Londonis — Pariisis — Berliinis — Riias ja — Tartus.

BRIGITTE HELM, JOSEPH SCHILDKRAUT ja tuntud vene balleriin NIKITINA

härändlikemas helifilmis

Mustlase kirk

(Donau rapsodia)

Muusika püha, kunstipärane-värviküllane romaan
Möödub palju, palju aastaid, kui jälle näha ja
kuulda saame midagi sellist

Olgu Teie aeg ka nii piiratud — seda unustamata suurteost tulete tingimata vaatama!
Austatud publiku tähelepanu juhime asjaolule,
et sellele ekstravagantsele eeskavale sissepääs
on ainult seansside viisi. Täpne etenduste algus:
pühap. kell 2, 4, 6, 8, 10. — Ärip. kell 4,30,
6,30, 8,30, 10,30. Kassa avatud kella 10,30.

Jälgige reklaami!

PÄÄLE SELLE:

TH. LUTSU PRODUKTSIOONIS
PARIM FILM.

„Noorte kolhasle pää-
staap näitab kaiken-
deid noorte kolhasle
tegevusest“.

LISAKS TORE JA VÖRRATU

Heligrotesk.

Eelteade! Hooaja lõõkfilm Ivan Mozzuhhin'iga oma esimeses hiilgavas helifilmis **Seersant X** (Elagu legionäär). Lavastaja W. Stryevsky. Kunstiline juhataja Aleks. Volkov.

OLION

KOLMAS AASTAKÄIK

N 4 (28)

APRILL

1932

EESTI KUJUTAVATE KUNSTNIKE KESKÜHINGU (EKKKÜ) JUHATUS

Vasakult paremale: A. Kalmus, H. Halliste (laekur), A. Jansen (esimees), H. Lepik (bibliograaf), H. Kuusik (sekretär)

TOIMETAJA JA VÄLJAANDJA GEORG NAELAPEA
TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64—3
TELEFON 5-42

ADDRESS: OLION — TARTU

KEELELINE TOIMETAJA MAG. JOHANNES AAVIK

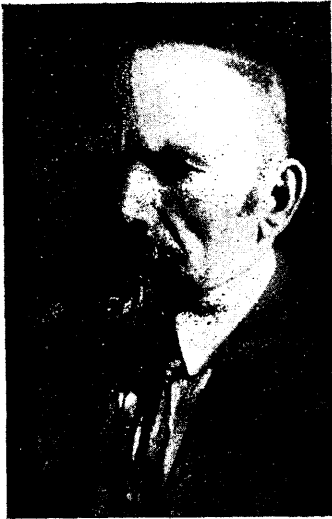
OLION ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KR. 75 S.

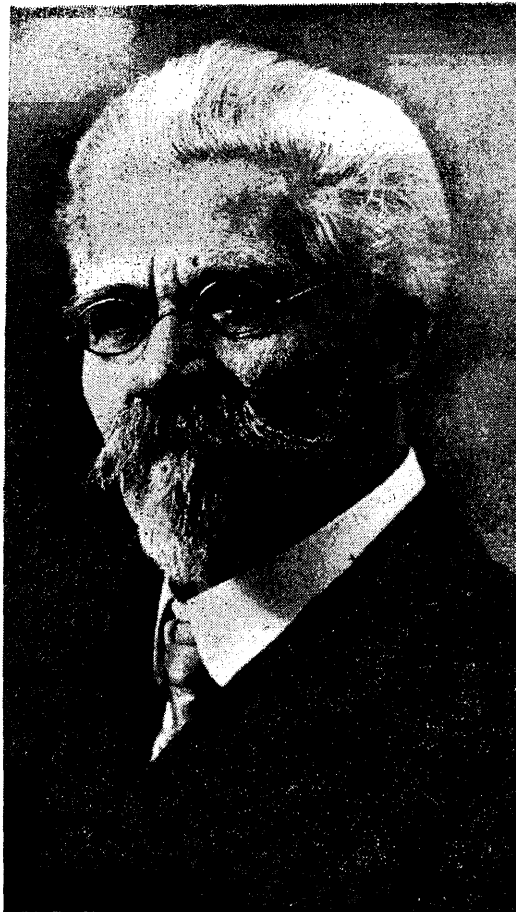
ÜKSIKNUMBER 75 SENTI

OLION

EKKKÜ

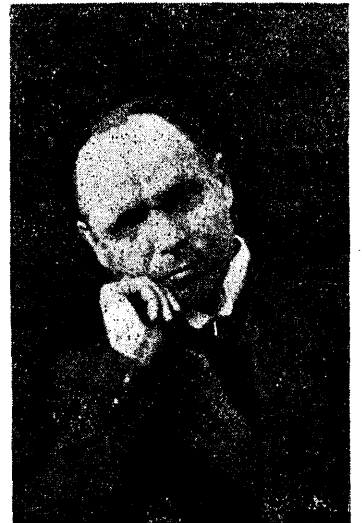

ANTS LAIPMAN
EKKKÜ auliige

AKADEEMIK AMANDUS ADAMSON (†)
Oli EKKKÜ auliige

AULIIKMEID

KRISTJAN RAUD
EKKKÜ auliige

EKKKÜ: on kolm auliiget: Dr. h. c. Ants Laipman, Kristjan Raud ja dr. h. c. Konstantin Päts. Omataoline kolmik, hinnatud meie suurima kunstorganisatsiooni poolt suurimal määral.

Ja tõepoolest! neil kolmel nimel meie kunstielus on erilisim koht. Ants Laipman, kogu meie kaasaegse kunsti põlve isa ning vanaisa, tuline eestlane ja vankumatu optimist hädalisel kunstiteel. Kristjan Raud — ennastsalgavaim muuseumitegelane, meie muuseumiasjanduse viimseid isasid, uljas rahvuslane nii oma elus kui ka loomingus. Ja Konstantin Päts, üks avaravaatelisimaid kujusid meie poliitilises elus, kandvamaid kujusid meie avalikkuse areenil ning kunstisõbralikemaid, kunstnike mõistvamaid ja aitavamaid riigivanemaid.

Neist igat isikut oreoolib kaunis humaansus ja eeskujuandev inimsus. Igäihel on seljataga elutöö, mis on kannud ilusat vilja, mille õitest on rõõmutsenud ja võib rõõmutseada kogu rahvas.

Milline kodu ja isiklik kohtlemine võiks olla soojem, kui seda on Ants Laipmani oma. Alati ümbritseb teda noorte kogu. Laipman on jäänud ise nooreks, ja noored armastavad teda. Palju päikesepaistest hoovab temast ümbrusesse. Ta on uljas eestlane, kelle ees avanevad iseenesest kõik väravad: ta kehastab isikuna ja loo-

jana parimat, mille osaliseks saada inimlastel on võimalik. Kristjan Raud paljus erineb Laipmanist. Kristjan Raud on suur erak, ohvrimeelne ja innukas paleuslane. Midagi kristalset, puhast ja võitvat avastub tema elutöös, isiksuses ning väsimatuses. Neile kahele kunstnikule seltsib lisaks kolmanda auliikmena Konstantin Päts, korduvalt kunstorganisatsioone toetajana aineliselt, kunstnikele tellimusi võimaldajana kogu aeg, meie kultuurkapitali parima versiooni pooldaja, mis ära narritud on kunstiküsimusis kepslevate haridusministrite ja muude kunstiülemuste eesvõttel.

Kolm omataolist, selgesti piiriteldavat kuju: Dr. h. c. Ants Laipman, Kristjan Raud ja dr. h. c. Konstantin Päts — EKKKÜ auliikmetena. EKKKÜ: on olnud veel neljas auliige: akadeemik Amandus Adamson, kelle elutööd ja teeneid on hinnatud ülevaatlikult mujal; kes eesti skulptuuris teisena (esimene oli A. Weizenberg) jõudis kunstitippudeni, mida on hinnatud auliselt ka väljaspool kodumaad; kes on jätnud järele rikkaliku päranduse, arvuka kogu teoseid: grupp-kompositsioone, vabandussõjas langenute kalmistuil mälestussambaid jne.

Plastiliselt piiriteldav skulptorikuju — seda on meile Amandus Adamson. Olgu siinkohalgi meenutatud ta kaudu kunstiloomingulisi traditsioone.

J. GREENBERG
EKKKÜ kauaaegne tegelane

KONSTANTIN PÄTS
EKKKÜ auliige

K. BURMAN
EKKKÜ kauaaegne tegelane

A. KILGAS

R. NYMAN

EKKKÜ kauaaegsed tegelased

ANTS LAIPMAN

„JAOPI-ISA“

Pastell

A. JANSEN

MIS ON EKKKÜ?

PÜÜE meie kunsti-elu sihiteadlikult korraldada ja kunstnikke koondada, algab õieti *Kunsti Seltsi* ellukutsumisega Tallinnas Ants Laipmani eestvõttel. Hiljem panakse Tartus alus kunstiihing *Pallasele*, mis ka pole puht-kunstnike organisatsioon, vaid nagu nimigi näitab, kunstikultuuriline organisatsioon.

Kunstnike enesetegevuse ja koondatud väljaastumise algust tuleb märkida 1913. aastast pääle, mil Tallinnas korraldatakse kunstnike ettevõtlikuma rühma poolt järjekorralisi näitusi kevadeti, ilma et ettevõtete taga oleks seisnud mingi eriliselt registreeritud ühing või asutus. Nii keetsid niisuguste näituste korraldamised kuni a. 1920., seega veel iseseisvuse päivini, olgugi et näitustest osavõtjate arv muutlik oli. Kunstnike koondise mõte polnud võõras sellele rühmitusele, kuid laiaili paisatud nagu nad olid osalt välismail, osalt Peterburis, oli organisatsiooni loomine nende vahel mõttetu.

Eesti iseseisvuse saabumisega valgus kirju kunstnike pere mitmest kaarest kodumaale, et endale siin jalgealust leida ja üldisele rahvuskultuurilisele chitusele omalt

poolt nime juure kanda. Ainult nüüd sai meie kunstnikele võimalikuks meie kutseühingu loomine. Pärast paari kongressi, kus üksikuile ülesandeks tehti põhikirja väljavormimine, registreeriti eesti kunstnike kutseühing *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühingu* nime all märtsis a. 1922. Põhikirja järele *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühingu* ehk lühidalt *EKKKÜ* ülesandeks sai kõigi eesti kunstnike koondamine nende materjaalsete ja väimsete huvide kaitseks ja kunstikultuuri süvendamiseks ning levitamiseks Eestis. Nähtaval üksmeelil loodi tihhe koondis ja aprillis a. 1922 alustas ühing oma tegevust.

Pärast aastast tegevust aga tekib ühingu väike lõhe. Ühing on sunnitud esimeest vahetama, kuna esimene esimees ilmutab liiga suuri presidentlikke kalduvusi ja raskendab juhatuse tööd. Sellest haavunud esimene esimees asutab uue keskkoondise *E. Kunstnike Liidu* nime all, mille põhikirja *EKKKÜ* eeskujul on koostatud. „Liit“ püüab olla väga ülemaaline ja et end näidata ka suure koondisena, siis „imeb endasse“ pääle mõnede *EKKKÜ* liikmete veel optante, sõjapõgenikke jne.

Esimene kild on löödud *EKKKÜ* küljest, olgugi ilma suurema valuta. Avalikkus mõistab hukka „Liidu“ asutamise ja reageerib ta olemasolule loiult, kuni ta hiljem lõhki läheb. Aastaid püsib *EKKKÜ*, avaldab intensiivseimat tegevust, ajab julgesti vagusid ja leiab seltskonna poolt üha rohkem poolehoidu. Seitsme aasta kestes peaaegu kõik kunstilised algatused tulevad *EKKKÜ*-lt, ta korraldab suuremad kunstinäitused, mis leiavad järjest hoogsamat osavõttu publikult ja kus müüakse suures hulgal kunstiteoseid. Seitse *EKKKÜ* esimest tegevusaastat jäävad parimaks meie kunstnike ajalukku.

EKKKÜ on ametlikkusel abiks olnud kunstikiisimuste lahendamisel ja ta esindajad juhivad *K. K. Sihtkapitali* selle ellukutsumisest kuni tänapäevani.

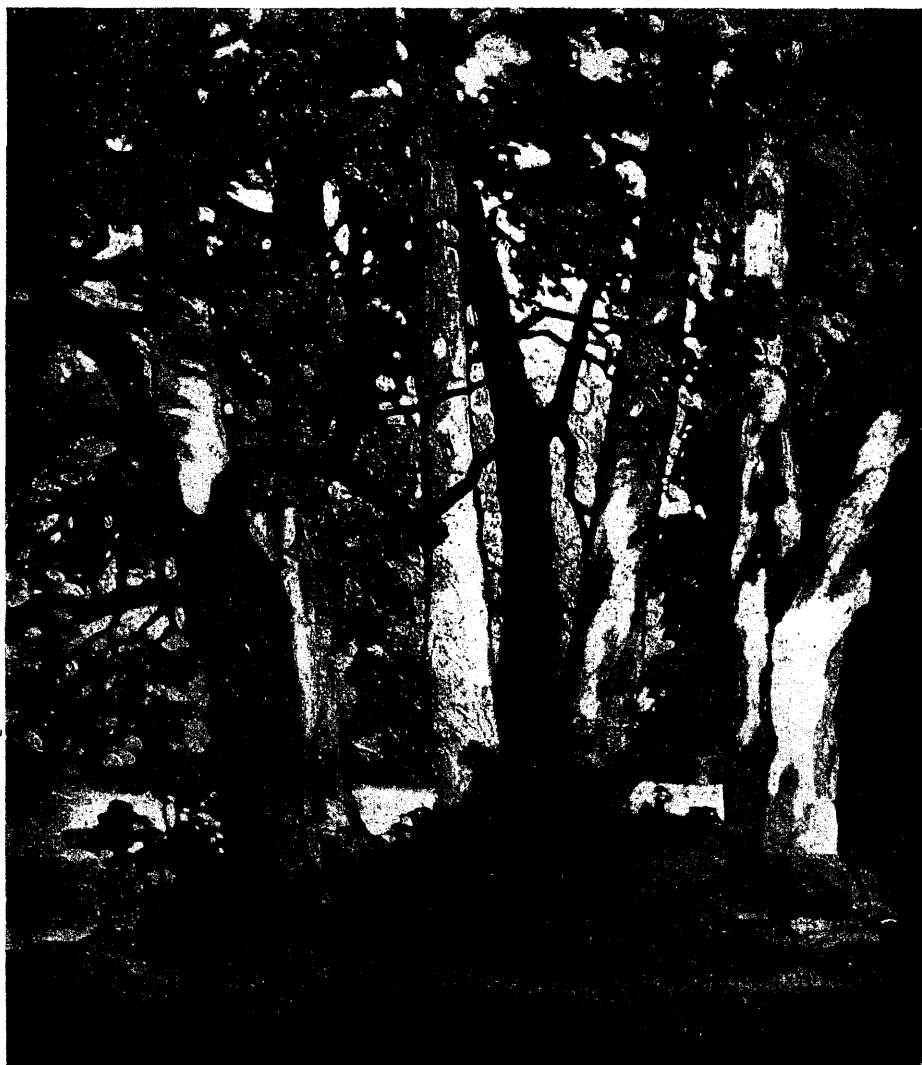
Kui meie kunstnikonnal on olnud halbu instinkte, siis on need välja arenenud just pärast kultuurkapitali sündi. Kunagi pole nii isiklikuks ega sallimatuks mindud kui nüüd. Need saama instinktid on ka hiljem *EKKKÜ*-le uue hoobi annud. Pärast seitsme-aastast koostööd *EKKKÜ*-ga „pallaslased“, energilisimaid *EKKKÜ* asutajaid, keelavad oma liikmetele olemast *EKKKÜ* liikmeiks. Vahepeäl otsitakse küll teid mingi ebamäärase kunstikeskasutuse loomiseks, aga viimane k. kongress, Tallinnas kevadel a. 1929 näitas lõplikult, et kunstirahvas suuga rohkem suudab kui teoga korda saata. Tol kurikuulsal kongressil, kus muu seas rahvahääletuse korras tunnistati kunstnikeks suur hulk dilettante ja kunstioopilasi, asutati mingi „Kunstnike kogu“ (praeguse ter-

minoloogia kohaselt k. koda), mis pidi *EKKKÜ* aset täitma. Loodetavasti oli see viimne kukerpall kunstirahva koondamiseks ühe mütsi alla, sest oleks küll liig, kui saaksime veel kolmanda üldorganisatsiooni meie väikesele kunstiperlele. Parem oleks küll igal kunstnikul eneselt küsida, kas mitte meie rahva juures ei peitu viga ja ühise keele mittemõistmine igas üksikus eneses; kas ei tule mitte siin igäihel enese juures kindlam organisatsioon luua suu, südame ja pää vahel.

Praegusel ajal, kus kunstnikkond killunenud mitmeks ühinguks, kus iga ühing omaette vagu ajab, mis teise omast diagonaalselt läbi löikab või kus üksikud ühinged on teiste vastu tarvitusele võtnud hunhuuslikud sõjametoodid, on vist küll riskantne ühisest huvist kõnelda.

EKKKÜ elab ja on praegu suurim k. ühing, ta liikmete arv ulatub neljakümneni. Need *EKKKÜ* asutajad ja liikmed, kes on jäänud truuks kord ülesseatud ideaalidele, usuvad, et tuleb aeg, kus kunstnikkond uuesti koonduvad *EKKKÜ* ümber. Enne muidugi tuleb kunstitöösiklus enda keskest välja tõrjuda. See tõusiklus, mis on kannud halvad kombad, haisva eneseülistamise ja teiste materdamise meie kunstielu. „Pühapäeva kunstnikel“ ja „trummilööjail“, kes publiku kunstiveiderdustega ja halpustega ajakirjanduses kunstist eemale peletab, ärgu olgu kohta kunstiperes. Ainult kõntsast puhastatult ja tihedama ühistundega võib *EKKKÜ* oma teist aastakümnet eduga alustada.

A. Jansen

R. NYMAN

NIINED
õli

Ants Laipman

Esimese eesti kunstiseltsi asutamisest, eesti kunstijüngrite esimesist koondamiskatseist

UMBES 40 aastat ja rohkem tagasi oli meil vaid põllumeeste-, laulu- ja mängu- või muusikaseltsed, õigem laulu-, mängu- või muusikakoore. Polnud veel kunstnikke, polnud siis ka nende koondisi ega kunstiseltsi. Viiksid ainult vahetevahel võõrsilt läbi meie tolleaegsete nädalalehtede auväärset nimeid, nagu Köler, Weizenberg, Adamson, ka Maybach, kuid need olid kaugel — võõrsil, võõraste rahvaste seas, enam alles võõraste rahvaste päralt, nagu mitmed nooremadki, kellede nimedki veel polnud kodumaa avalikkusesse ulatunud. Kui nende ridade kirjutaja aastal 1891 Düsseldorf'i kunsti akadeemiasse astus, leidis ta säält eest päale mõne muu baltlase ka kaks eestlast, mõlemad tol ajal juba kuulsad, Eestimaalt pärit-oleva professor Eduard von Gebhard'i „meister-õpilased“ — Tõnis Grenzsteini (*Oleviku* toimetaja Ado Grenzsteini venna, nüüd juba mõni aasta surnud) ja meilt mullu samuti surma läbi lahkunud Paul Raua, Kristjan Raua kaksikvenna. Esimene — T. Grenzsteini — nimi oli küll kord juba kodumaa lehtedest läbi käinud, kui tema loodud Nõo kiriku altariplilt oli Tartus näitusel, milline asjaolu *Oleviku* ja *Postimehe* vahel siis ägeda hõõrumise esile kutsus.

Münchenis kuulsin sellal olevat kellegi Hirve ja säälsamas, vahest veidi hiljem, Hindrey, kelle joonistusi ma perekonnalehes *Lindas* olin näinud. Ka Peterburi ja Moskva kunstikoolides kuuldi mõned meie omad olevat.

Aga kodumaal ei teadnud ega kuulnud ma veel ühtki, siin domineeris alles täieliselt saksa element, ja seegi hõredana küllalt: Tartus von zur Mühlen, Tallinnas Sprengel, kes viimane oli Düsseldorfist pärit ja säälse akadeemia kasvandik, kellega ma olin kord koolipõlves kokku puutunud ja kes oli saanud mu esimeseks autoriteetseks õhutajaks kunstiteele minemisel. Sprengeli kaudu olin Tallinnas tutvunud veel kellegi Peterburi akadeemia lõpetajaga Kosakovskiga, kellest hiljem kuulsin, et ta oli endalt elu võtnud.

Kui ma aastate pärast — a. 1903 — Tallinnas noorte kunstnike kasvatamisele olin asunud, tegeles siin saksa soost kunstnik maastikumaalija ja tuntud akvarellist C. von Winkler (nüüd surnud) ja mõned praegu alles Tallinnas tegutsevad daamid (Ebba Weiss, Lilly Walther, Magda Luther, Anna paruness Maydell j. t.). Veidi hiljem siirdus Riist lätisoost kunstnik Purvit, nüüdne Läti kunstiakadeemia direktor, tol ajal nähtavasti alles solidaarne sakslastega, nagu ta seda ise a. 1905 *Düna-Ztg-is* avalikult deklareeris, põhjendades seda sellega, et sakslased eeskätt need olevat, kes ta pilte ostavad, s. o. teda elatavad. Umbes samal ajal, vahest veidi varem, asus jäädavalt Tallinnasse Paul Raud, samal ajal Tartusse Kristjan Raud.

Noil sakslasil oli juba tol ajal Tallinnas oma *Litterarischer Verein*'i külje all mingi nurk ka kunsti edendamiseks. Kui ma nimelt a. 1901 siin oma esimest näitust korraldasin, olid mulle väga lahkesti abiks ruumide jne. sobitamisel paar härrat, adv. Zoega v. Manteuffel ja Herm. parun Maydell. Tol puhul tundsin, kuivõrd meil enestel niisugune asutus puudus, nagu ma sellest varemgi juba oma selleaegse tuttava A. Tiidermann'iga puhuti olin kõnelnud. Tiidermannil, Pärnu-Jakobist pärit-oleval endisel koolmeistril, kuid tol ajal päevapiltnikul ning ärimehel Tallinnas, oli tugevate äriliste kalduvuste kõrval ilmselt ka kunsti- ja kultuurilisi kalduvusi. Tiidermann on minu teada üks esimesi, kes jalgratta — tol ajal alles mehekõrguse esi-

mese rattaga, mille taga nagu vaid toeks oli väikene ratas — külatänavale tõi. Tiidermann on minu teada ka üks esimesi, kes päevapildi aparaadi meie külla tõi ja sellega säält hulga suurema ja väiksema tähtsusega ülevõtteid on teinud, mis praegu, koostatult ühte suure albumi, kusagil meie muuseumis säilitatakse. Tiidermann käis välismaal end päevapildistamise alal täiendamas ja kui säält tagasi tuli, hakkas kohe teisi õpetama, andes ühtlasi, kui ma ei ekski, meil esimese õpperaamatugi päevapildistamise alal välja, avades ühtlasi Tallinnas päevapildistamise semete kaupluse.

Sel Tiidermannil oli veel rohkem hingel: kui ta Nõmmel „Mustamäe“ all endale maatüki ja maja oli soetanud, millisest maatükist ilus väike vilisev oja läbi jooksis, kavatses ta säält kodumaa floorat istutama ja harrastama hakata, et sellega läheda linna koolidele, *alias* linna noorsoole kasulik olla. Kuid ootamatu õnnetu surm tõmbas sellest aatelisest mõttest kriipsu läbi: kui me, kadunud Otto H. Müntner ja mina, ühel suvisel õhtupoolikul olime läinud Mustamäe alla teda ja ta kavatsusi vaatama, leidsime ta surnult eest. Ta oli läinud oma värskest-ehitatud keldri võlvi alt liig vara tugesid ära tõmbama ja seejuures jäänud allalangeva võlvi alla, kus ta oli lämbunud.

Selle Tiidermanniga oli mul olnud esimene mõttevahetus eesti kunstiseltsi vajadusest ja selle asutamisest Tallinnasse. Kui hiljem, suvel a. 1903, Pärnu laulupeo puhul Pärnu külje all, meie Pätsude kodus, tutvusin maja noorema poja Vold. Pätsuga, kes oli tol ajal Peterburis Stieglitzi kunsttööstuskooli kasvandik, ja see mulle oli kõnelnud, et Peterburis on koguke eesti soost kunstiõpilasi, kes isegi koha pääl mõtlevat asutada oma vahelise seltsi, tegime koos otsuseks, et mina kodumaal samme astuksin kunstiseltsi asutamiseks, tema (Päts) Peterburis oma eesti soost kaasvõitlejate seas, et need *in corpore* astuksid kodumaal asutatava seltsi liikmeiks.

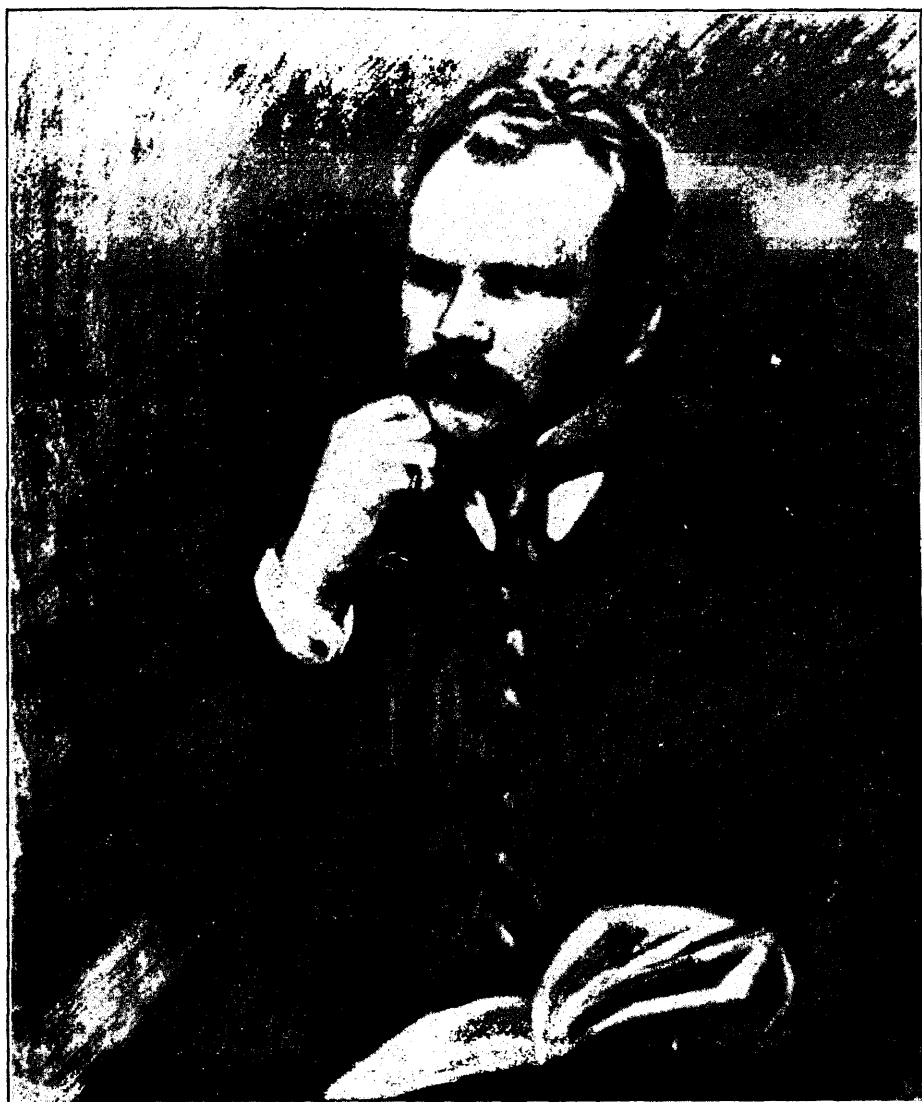
Avaldasin siis samal sügisel üleskutte tolleaegses K. Pätsu *Teatajas*, millele V. Päts Peterburist vastas oma kaasvõitlejate nimel, ning ma sõitsin seepäale Peterburi, kus V. Pätsu korteris ühes sinna kogunenud noortega koostasime seltsi põhikirja. Ei mäleta enam hästi, kes just tol korral Peterburi noortest säält koos olid, kuid mõne koosolnu mäletamise järele pidid säält olnud olema päale korteriomaniku V. Pätsu kadunud Konrad Mägi, Hans Kuusik, R. Nyman, Nikolai Triik, Promet, Kivi, Jungberg ja vist ka Al. Tassa. Sellest asutamiskoosolekust olevat järgnevail päivil kirjutatud ka vene ajaleht *Retšj* (?), kes ka koosviibinute nimedid nimetanud.

Kaugemale aga kahjuks sellest esimesest koosolekust ei saadud, tuli Jaapani sõda ja ühes seega hakkas Venemaa käärima ning mässama, mis ka meie kodumaa kaasa kiskus. Stieglitzi õpilasist kaotasid mitmed oma jalgealuse ja senised kokkutahtjad valgusid laiaili mööda maad-ilmal.

Kuid teatud „koondumine“ oli siiski sündinud: ma ei mäleta, kas mu esimesel Tartu (Põllumeeste Seltsis olnud) näitusel a. 1904 oli minuga ühes ka mõni teine esineja, aga järgmisel, mille algatus juba Tartust (Tõnisson, Mennings?) välja läks, olid ühes ka meie vanemad maestrod Weizenberg ja Adamson ja mõnigi teos meie kadunud Kölerilt, Maybachilt ja vist ka Hoffmannilt. Siis sedamaid järgnesid juba *Noor-Eestilt* algatatud koondised-näitused.

A. 1906 Tartus peetud *Kirjanduse Seltsi* asutamiskoosoleku puhul tarvitasin juhust koosviibijate seas

ANTS LAIPMAN:

DIREKTOR AARNE PIETINEN VIIBURIST
Seepia

uuesti ellukutsutavale seltsile kosida toetavaid liikmeid ja avaldasin hiljem üleskutse, mille trükitult üle maa laiali saatsin. Töötasime (A. H a n k o, Ed. V i r g o) põhikirja ümber, saatsime kinnitusele ja kevadel a. 1907 oli meil („Falgi-Puiestik“), kus ma tol ajal elasin) esimene koosolek, mil seltsi juhatus valiti: esimeheks nende ridade kirjutaja, abiks V o l d. P ä t s, kirjatoimetajaks T ö n i s K a r u ja sellele abiks J o h n O t s m a n (mõlemad viimased mu õpilased), laekuriks G e b e r t (või F. K a r l s o n — selgesti ma ei mäleta ega ole mul dokumente käepärast).

Varsti pärast seda vangistati mind teise duuma puistamise puhul ning saadeti maalt välja ja selts jäi

kodumaale jääjate hooleks, kelledega ma vahetevahel olin kirj vahetuses, kuni ma jälle, aastal 1913, kodumaale siirdusin. Siis aga järgnes pea maailmasõda, sellele uus revolutsioon ja vabadussõda, mis meile uue kodu ja korra lõi ja uued algatused andis, millede alla meie esimene eesti kunstiselts mattus ning praegu veel magab.

Aga on uued seltsid siginenud, kasvanud uued kunstnikkude koondised („das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit...“). Need elavad, need tegelevad uue jõuga: et elagu siis ja tegelgu maa ilumeele hoideks ja kasvatamiseks! Kunst on õilsamaid õisi rahva elupuu oksal, ja kus õit ei ole, ei ole ka viljavalmivust ega viljavust!

A. Laipman

MARIA KALMUS

MR. G. REYNOLD
Sénateur français à Paris

MARIA KALMUS

KOREALANE
Gips

H. Halliste

Meie noored

NII nimetaksin neid kunstnikke ja seda juurekasvanud põlve, kes valdavas enamikus on saanud oma kunstilise hariduse kodumaal, alustades õppimist meie riigi sünniaastail, s. o. 1918—1920, millal Tallinnas juba varem tegutseva A. Laipmani stuudio kõrvale sugenes veel *Kujutavate Kunstide Stuudio A. Janseni* ja teiste tema kaasaegsete algatusel. Umbes samal ajal asutati Tartus K. K. *Pallas*, mis ongi annud suurema arvu meil praegu aktiivsemalt tegutsevaid noori vabakunstnikke ja kunstnikke-joonistusõpetajaid. Siinkohal ei saa mainimata jätta ka *Riigi Kunsttööstuse Kooli*, kust mõni andekamaist õpilasist on suutnud end kunstnikuna maksma panna.

Meie noored oleksid niisiis nüüd juba jõudnud ikka, kus aeg ise on teinud isikute juures oma dekoratiivtöö, riputades juustesse hõbehalli koloriiti või muutes nii mõnegi nooruslikkuses lopsakat karvakasvu ilmutanud

lagipää paljaks. Ja ega see olegi ime kunstirahva juures, kes jõudnud on kolmekümnendate aastate lävele või üle selle.

Aga töö!?

Hääd olid kooliaastad, mil püksirihma pingutades elati lootuses paremasse tulevikku. Vaimustus, optimism ja töötahe olid alatiseks kaaslased, kuid nüüd on neist järel vaid viimane. Kuid tihti peab jääma töötahe ainult sooviks, sest sageli — kõige innustataval tööajal puudub lõuend, värv, puu, kivi, isegi gips, aga tihti ka päävari või tööruum. Kui kord võidetud on need takistused, siis pole neid, kes meie tööd tarvitaksid. Nii siis elatakse ja töötatakse, et täita loominguga pööninguid ja panipaiku, ja levitatakse nii kunsti ka pimedamaisse nurkadesse, kuhu muidu vaevu oleks ulatunud inimese loova vaimu sünnitused.

H. Halliste

H. HALLISTE

AGO
Raudbetoon

A. KULKOFF

PIETA
õli

Jaan Pert

Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühing

1

Kunstnikkond asub Vabariigi algusel organiseeruma, kuna seda eeldasid elulised hädad: tarve aidata kaasa kunsti poliitikas ja kunstnike eluvõimaluste soodustamises kunstinaätustel, pideva baasi leidmisvajadus jne.

Peetakse kunstnike kongresse. Esimene vist 1919. aastal*), teine 1921. a. sügisel. Nende puhul kirjutab August Jansen**): „Esimesel kunstnikkude kongressil, mille korraldasid Anton Starkopf, August Jansen, Ado Vabbe, Roman Espenberg jt., arutatakse puht-ideeliste küsimuste kõrval ka kunstnikkude majanduslikke ja professionaalseid küsimusi. Kõneldakse ka sellest, kuidas olla abiks riiklikule korraldusele kunstikultuuri levitamisel. Tähtsaimaks aga osutus koondumisküsimus. Võeti vastu ilusad resolutsioonid, ei saadud aga siiski ses asjas kaugemale. Kunstirahvas põlnud harjunud veel organiseeritud eluga ja näis, et kardetakse asjale käsi külge panna.

Alles teisel kongressil 1921. aasta sügisel tehakse selleks valitud komisjonile ülesandeks töötada välja ühingu põhikiri. Komisjoni valitakse Aren, Jansen, Greenberg, Espenberg ja Sepp. Talve kestes valmib põhikiri Janseni ja Espenbergi esitatud kavade alusel.“ Ja 1922. a. 14. märtsil põhikiri kinnitatakse Tallinna-Haapsalu rahukogu poolt *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühingu* omana, milline organisatsioon üldisemalt tuntud on viiest suurest esitähdest liitnime all: *EKKKÜ*.

Toome alljärgnevas põhikirjast need punktid, mis määritlevad ja piiritlevad org-i sisu, ulatuse ja püüded: „§ 1. *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühingu* siht on kõiki Eesti kunstnikke ühendada nende vaimsete

ja aineliste huvide kaitseks, kunstikultuuri propageerimiseks rahva seas ja kunsti tasapinna tõstmiseks Eestis.“

EKKKÜ kui kunstnike organisatsiooni sisust annab kujuka näite põhikirja § 3, mis on järgmine:

„Oma sihi teostamiseks korraldab *Keskühing* kunstinaätusi kodu- ja välismaal, loenguid, referaate, kursusi, asutab kunstikoole, muuseume, kollekttsioone, annab välja kunstiajakirja, raamatuid ja reprodutseerib kunstnikkude töid, asutab raamatukogusid, võtab enese pääle vahetalitisi igasuguste kunstitööde ja võistluste toimetamiseks, saadab oma esindajaid kõigisse üldtähtsusega kunstitööde hindamiskomisjonidesse vastavalt kutsele, kogub ja kaitseb kunstitöid; asutab ja korraldab kunstnikkudele kolooniaid ja paneb toime õppereise kodu- ja välismaale, korraldab kontserte, balle, kunstipäivi, märgikeste müüke ja näitemüüke, samuti ka loteriisid, mis toimetatakse igakordse riigivalitsuse sellekohase loaga; asutab abikasasid enese liikmete ja perekondade toetamiseks ja üldiste ettevõtete kindlustamiseks; on vabariigi valitsusele oma esindaja kaudu abiks igasuguste kunstiküsimuste lahendamisel.“

Nagu kahest, eriti viimasest tsiteeritud põhikirja punktist näha, säeb *EKKKÜ* endale eriti laialdased ülesanded. Ühelt poolt *EKKKÜ* tahab olla kogu eesti kunstnikkonna kutseühinguks, teiselt poolt samal ajal jälle kunstnike omavahelise organisatsioonina, mis teostab kunstikultuurilisi sihte kõige laiemas ulatuses.

Ühingu sisekonstruktsiooniga tutvumiseks olgu toodud veel § 6 ja § 13. § 6: „*Keskühingusse* kuuluvad: a) pärisliikmed, b) toetusliikmed, c) auliikmed.“

§ 13: „*Keskühingu* tegevust juhivad: 1) pärisliikmete pääkoosolek, 2) juhatus, 3) hindamiskomisjon, 4) revisjonkomisjon, 5) komisjonide jaoskond, mis üldisel koosolekul tarvilikuks leitaks.“

Keskühing peab järjekorralisi pääkoosolekuid kaks korda aastas, septembri ja märtsi alul. Sügisesed pääkoosolekud on eeskätt ühingu asjaajamiskoosolekud, ke-

*) Jaan Pert: „August Jansen“, monograafia 1931, lhk. 28.

**) „*EKKKÜ* viis aastat“ 1927, lhk. 6.

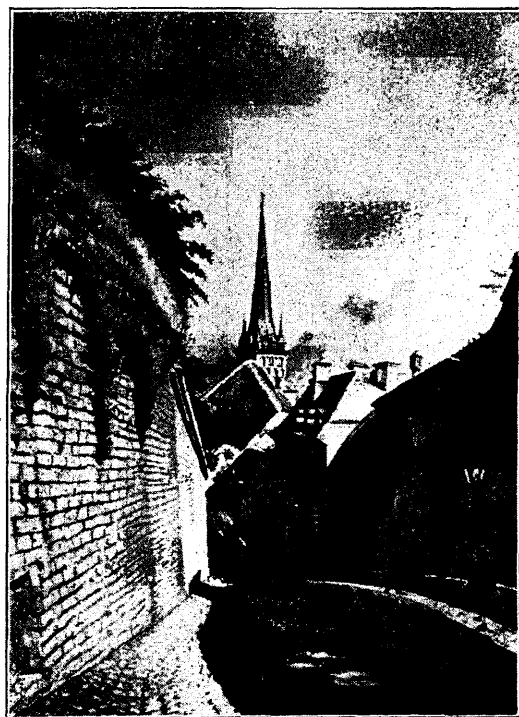
A. JEGOROV

TALLINNA
õli

P. BURMAN

TALLINNA VAADE
õli

H. KUUSIK

PIKKJALG
Akvarell

vadistel aga arutatakse näituste, pidude, loteriide, loengute, kursuste, kunstipäevade jne. küsimusi. Juhatus valitakse kolmeks aastaks viieliikmelisena, hindamiskomisjon valitakse ümber iga aasta, koosseisus 5 liiget. Hindamiskomisjoni kaudu võetakse vastu uusi liikmeid, ka võib ta olla kunstinäituste žüriiks. Muud põhikirja paragrahvid langevad ühte enam-vähem ühingute normaalpõhikirjaga ja neil ei tarvitse seega peatuda.

2

Niipea*) kui **EKKKÜ** põhikiri oli registreeritud (14. III 1922), alustab ühing otsekohe hoogsat tegevust. Esimene koosolek (koondus) on 28. märtsil a. 1922, millest võtavad osa küll ainult üksikud kunstnikud: Aren, Jansen, Greenberg, Espenberg, Sepp. Kuid isegi põhikiri näeb ette tegevuse alguse vähearvulisena, 8-mehelise rakuna, misjärel teised pidid saama vastu võetud. Kõneldaval koosolekul valiti siis ajutine juhatus: esimeheks Sepp, kirjatoimetajaks Aren, laekuriks Jansen. Ka võetakse samal koosolekul vastu rida uusi *Keskühingu* liikmeid: R. Nyman, K. Veeber, A. Krims, A. Laipman, P. Raud, J. Koort, L. Vaademan, K. Mägi, V. Melnik, A. Vabbe, E. Viiralt, R. Paris, A. Adamson, E. Espenberg-Kingo, O. Krusten, R. Roosileht, V. Ormison, Scherbakoff, kuigi nende juuretulek ei teostu otsekohe. Samas otsustatakse kutsuda kokku kunstnike teisel kongressil vastu võetud otsuse põhjal asutamiskoosolek või kongress aprillikuus.

Paari päeva pärast peetakse teine koosolek (30. III 1922), kus valitakse hindamiskomisjon koosseisuga: Jansen, Greenberg, Aren, Vabbe, Melnik. Jooksvate asjade all otsustati *Päevalehe* poolt väljakuulutatud vabadussamba konkursi asjus tuletada kunstnikele meele teise eesti kujut. kunstnike kongressi resolutsioon „Kunstnikud võtavad osa ainult neist konkurssidest, mille žürii koosseisu kohta on kesktoimkonna (keskjuhatus) soovitus“.

Esimese koosoleku otsuse põhjal peetaksegi aprillis 1922 esimene **EKKKÜ** pääkoosolek, mida juhatab P. Sepp. Sel loomulikult antakse ülevaade **EKKKÜ** asutamiskäigust, arutellakse siseeluküsimusi: määratakse sisseastumismaksu kunstnikele 3 krooni, liikmemaksu 1 kroon; toetavaile liikmeile sissemaksu 60 kr., aastamaksu 30 kr. Kõik me nimekamad kunstnikud, arvult kolmekümne ümber, astuvad **EKKKÜ**:sse. Esimesse juhatusse valiti A. Jansen, K. Burman, Greenberg, P. Aren ja Sepp, esimeheks P. Sepp. Žüriisse samas valiti: Jansen, Vabbe, Aren, Triik, Greenberg. Pääkoosolek otsustab, et sügisel korraldataks esimene **EKKKÜ** näitus.

Siitpääle on kunstnike üldühingule alus pandud. **EKKKÜ** ümber koondub üldine huvi; siseelu on hoogus; kunstnikes on olemas ühistunne jne. Ühingu juhatus peab arvukalt koosolekuid, iga 1½ nädala tagant. Võetakse vastu uuteks liikmeiks Kalmus, Jegorov, Liivak, Gori, Kilgas, Taska, Kuusik, Pulst. Pakutakse kaasabi muuseumile kunstitööde hankimisel. Puudutatakse kunstnike hääks annetatud varanduste küsimusi: Hellati ja Varese pärandused.

1922. a. sügisene kunstinäitus Tallinnas P. gümn. maneežis 27. aug. — 17. sept. teostub igati hästi. Kunstnikud ise siin aitavad kaasa kõigiti. Esinejaid on võrdlemisi arvukalt. Ka publik külastab näitust. Töid müüakse umbes 300.000 senti eest. Ja tulust jaotati kunstnikele paid umbes 100.000 senti.

Aga *Keskühingu* esimene aasta ei möödu sisemiste vastoludeta. Juba suvel on lahkunud juhatuselt Greenberg. 29. okt. 1922. a. *Keskühing* peab oma pääkoosoleku. Seda juhatab Kilgas, ta abiks M. Pukits; kirjatoimetajaks Kuusik. A. Starkopf *Pallase* nimel koosolekul võtab sõna, väites, et tartlastel üksikult on liialt raske võtta osa *Keskühingu* tegevusest, ja paneb ette Tartus avada **EKKKÜ** osakond. Ettepanek võetakse vastu. Otsustatakse kevadel korraldada uus näitus, propageeritakse

rändnäituste korraldamist, mis teostada otsustataksegi. Puudutatakse ka muid kunsti propageerimisviise.

Kuna juhatuses kaks liiget olid astunud tagasi, pani maha kogu juhatus oma volitused. Uude valitakse: A. Jansen, A. Kalmus, A. Kilgas, J. Koort ja M. Laipman, esimeheks A. Jansen. Auliikmeiks valitakse A. Laipman ja K. Raud.

Uue juhatuses esimesel koosolekul (9. nov. 1922) arutatakse sissetulnud kirju ja ühingu tegevuse laiendamist. O. Jungberg teatab, et võtab tagasi oma sooviavalduse astuda liikmeks. Rahvalugemise mälestusmärgi kavandite võistlusest tunnistatakse kunstnike osavõtt soovitavaks, Vabadussõjas langenute mälestusmärgi Tartu komitee võistlusest aga mitte, kuna preemiad siin kavandite eest on liig väiksed. Otsustatakse korraldada: eeloleval aastal septembris jällegi kunstinäitus T. p. gümn. maneežis ja kevadel dekoratiivkunsti näitus; otsustatakse ka pöörduda maakonna-, linnavalitsuste ja muude asutuste poole palvega, et need võtaksid üles oma eeloleva aasta eelarvesse summasid kunstiteoste ostudeks. Hamini toetus jagatakse kunstnikele preemiaina: 3 à 550 ja 4 à 250 kr. Hindamiskomisjoni koosseis määratakse: prof. H. Kjellin, arh. E. Kuusik, A. Kilgas, N. Roth ja R. Kangro-Pool.

1923. a. pääkoosolek peetakse 7. septembril, millest võtab osa 21 kunstnikku. Jooksva asjaajamistöö kõrval pääkoosoleku päevakorras on juba üksikute liikmete väljaheitmisküsimus — **EKKKÜ** elab üle oma esimese puhastuse. Esimees Jansen tutvustab koosolijaid möödunud aasta tegevusega. Juhatus on püüdnud teostada põhikirjas märgitud ühingu ülesandeid. On peetud ühendust haminiga, püüdes aidata lahendada kunstipoliitilisi küsimusi kunstnike huvides.

Kevadel varakult 6.—23. maini korraldati dekoratiivkunsti näitus. Kuigi see oli kavatsatud laiaulatuselisena, kujunes see lõpuks graafika ja plakaat-kunsti näituseks. Hamini poolt toetati näitust 200 kr. Samas aruandja süüdistab J. Koorti, kes oli üks näituse õhutajaid, pidi hankima ruumid, kuid seda ei teinud, ja lõpuks samal ajal korraldas oma skulptuuride näituse.

T. E. Põllumeeste *Seltsi* aias oli korraldatud suurem karneval-pidu, millest sissetulekute tõttu *Keskühingul* võimaldub muretseda omad ruumid Merepuiesteel Rooseni majas. Pääkoosoleku ajal on avatud **EKKKÜ** II järjekorraline sügisnäitus T. E. Põllumeeste *Seltsi* näituste aia paviljonis, kuna paremaid ruume ei võimaldunud hankida (T. linnavalitsus keeldus andmast maneeži kasutada). Ühingu liikmeile on võimaldatud käia koos nüüd omis ruumes. Ka võttis üle ühing eraalgatajailt *Kujutavate kunstide stuudio*, kus edasi kestis kunsti õpetegevus, nagu seda Tartus *Pallas* korraldab. Stuudio juhatajaks on A. Jansen, rida kunstnikke õpetajaiks.

Jansen võtab üles ka Paul Sepa väljaheitmisküsimuse. Kui viimane möödunud aastal oli langenud välja ühingu juhatuselt, hakanud ta moodustama uut organisatsiooni, mis ka registreeritud *Eesti Kunstnike Liidu* nime all. Sepp töötavat *Keskühingu* huvidele vastu ning esinevat toetuse otsimistes võltsimistega, nagu oleks Liit möödunud aastal esinenud *Keskühinguna* jne. Paul Sepp, pärast seda kui ta tegevust oli mitmeti valgustatud *Keskühingu* vastasena, loetakse väljaheidetuks.

Auliikmeks valitakse riigivanem K. Päts ta kunsti-sõbralikkuse tõttu, sest ta on ostnud kogu aeg näitustelt töid ning äsja annetanud 1500 kr. kunstihoone idee kava teostamiseks.

Pääkoosoleku järele jätkab juhatus innukalt oma tööd: korraldatakse joonistuseõpetajate kongress, sõelutakse liikmeiks astumise sooviavaldusi, koostatakse päris- ja toetavate liikmete nimestikud, keda soovitakse näha *Keskühingus*, peetakse kirjavahetust haminiga, võetakse osa (A. Jansen) kultuurkapitali seaduse väljatöötamisest, endal tegutseb kunstistuudio, arutellakse kunstnike klubi asutamist jne. Kunstinäitus on toonud sisse 1600 kr., kulused on olnud 700 kr. Kunstnikele jagatakse paid 650 kr.

*) **EKKKÜ** arhiivi ja protokolliraamatute andmeil.

H. HALLISTE

NAINÉ
Puu

H. HALLISTE
TANTSIV TÛTARLAPS
Pirnipuu

H. HALLISTE

NAINÉ
Savi

A. KALMUS: MIHKEL PAULBERGI PORTREE
õli

1924. a. pääkoosolek peetakse 2. novembril. Taheti küll pidada pääkoosolek 18. okt., kuid kokkutulnud liikmete vähesuse tõttu lükati edasi. Ühingu tegevusest annab aru esimees A. Jansen. Eelmisel aastal pandi toime 2 kunstinäitust: dekor.-k. näitus *T. E. Põllumeeste Seltsi* n. uues paviljonis ja sügisnäitus ning pidu, mis algas rongkäiguga Kadrioru.

Tegevuskavas edaspidi tahetakse viia läbi 1) kunstiteoste reprodutseerimisi kas eriajakirjas või kunsti aastaraamatuis, 2) näitustepaviljoni ehitamine, 3) kunstinäituste korraldamine (1924. a. sügisnäitus Kadrioru lossis).

Juhatust (A. Jansen, A. Kilgas, L. Vaademan) täiendatakse tagasiastunute asemele kahevõrra, valitakse J. Greenberg ja R. Nyman. Revisjonkomisjoni valitakse: Aren, Krims, Taska, hindamiskomisjoni: J. Greenberg, R. Nyman, A. Kilgas, K. Mägi ja A. Starkopf.

Kuna kultuurkapitali seadus on valminud ja ootab peatset vastuvõtmist riigikogus, siis *EKKKÜ* pääkoosolek soovis, et esimene tuleks võimalikult otstarbekohasem, ja võtab vastu resolutsiooni: „*EKKKÜ* pääkoosolek tunnistab tarvilikuks, et kõige lähemal ajal kutsutakse kokku kõigi kujutavate kunstnike organisatsioonide vaheline kongress, mis kultuurkapitali valitsemise ja korraldamise küsimusi lahendaks ja selle nõukogu valiks.“

Järgmine näitus otsustatakse korraldada 1925. a. sügisel „sügisnäituse“ nime all. Näituse-paviljoni eeltooduga lubatakse alata otsekohe.

1925. a. pääkoosolek on 28. detsembril, koos 17 liiget.

Ühingu tegevus on jätkunud hoo ja innuga. A. 1925 korraldati sügisnäitus Harjuvärava mäe paviljonis, mil-

lest jällegi publiku osavõtt oli õige rohke. Sedapuhku näituse kataloog oli illustreeritud. Näitus andis puhaskasu 500 kr. (üldsissetulek 1566 kr.). Seejärele tuleb valimisele uus juhatus. Valitakse: esimeheks R. Nyman, A. Jansen, J. Greenberg, A. Kilgas, K. Burman. A. Jansen tõstab üles kunstnike esinduskogu mõtte. Organiseeritud kunstnikkonnal puudub keskkondis, mille kaudu võidakse luua side valitsuse, seltskonna ja kunstnike vahel. Omal ajal olnud selliseks esinduseks *EKKKÜ* juhatus, mis aga uute rühmituste tegevuse alates seda enam olla ei saa. Sihtk. valitsuses olnud arutusel kunstnike esinduskogu loomine, ka põhimõtteid on töötatud välja. Võetakse vastu siis otsus: „*EKKKÜ* pääkoosolek tunnistab tarvilikeks esinduskogu loomise, mis oleks loodud proportsiooni põhimõttel organisatsioonide vaheliseks, ja saadab kaks oma esindajat volituste ja direktiividega mandatkomisjoni, kus teiste k. org. ning sihtkapitali esindajatega töötatakse välja esinduskogu põhikord“.

Otsustatakse korraldada 1926. a. märtsis või aprillis rändnäitus kunsti populariseerimiseks maad mööda, milline idee on püsinud seni realiseerimata.

Ka võetakse kõne alla kunstiarvustus, eriti A. Vaga sõnavõtt *Loomingus*. Märgitakse, et olev kriitika mõjub rohkem kunsti profaneerivalt kui selle taset tõstvalt. Tsiteeritakse *Loomingu* kirjutust, kus opereeritavat valeandmetega ja oldavat sihilik *EKKKÜ* vastu.

Hindamiskomisjon moodustatakse kunstnikest: Jansen, Greenberg, Sannamees, Starkopf ja Vabbe.

Märgitud 1925. a. tekitas mitmeti kunstnikes kibedusi ja ka omavahelist vaenu. Seda põhjustasid enam kui varem sõnavõttud ajalehis. Pääkoosolekul puudutati *Loomingu* kirjutusi, kuid juhatus sõelub päale seda varsti ka J. Koorti sõnavõtte *Päevalehes*. Vahekord A. Vagaga on selliselt kujunenud teravaks, et *EKKKÜ* teatab ametlikult haminile, et seni kui esimene on Riias korraldatava eesti kunstinäituse komitees, ta oma esindajaid viimasesse ei saada. J. Koorti esinemine ajalehis aga otsustatakse võtta üles pääkoosolekul, mis tuleb kokku 1926. a. 2. mail. Sel otsustatakse (varemate läbirääkimiste järele) koos *Pallasega* korraldada nimetatud aasta suvel või sügisel Tartus ühine kunstinäitus, sügisel aga korraldada Tallinnas *EKKKÜ* viie aastase tegevuse puhul suurem juubelinäitus, millest võimaldatakse ka osavõtt väljaspool ühingat kunstnikele, kui tööd žüriile vastuvõetavad. Otsustatakse anda välja seks puhuks brošüür või album, mille komisjoni valitakse Greenberg, Laarman, Taska, Vabbe.

Järgneb J. Koorti käitumise selgitamine. Juba 1923. a. Koort on esinenud kahjutoovalt *EKKKÜ* vastu oma tegevusega, kui pidi hankima ühingu näituseruumid, kuid jättis selle tegemata ning ühingu näituse ajal avas oma näituse *Provintsiiaal-muuseumi* ruumes. Niiüü aga (1. apr. 1926) on esinenud *Päevalehes* etteheidetega kogu kunstnikkonna vastu, sõimates kunstnike kätetegi jaoks, laiskadeks jne. Tehakse ettepanek ühineda *Pallase* poolt vastuvõetud resolutsiooniga, mis kõlab järgmiselt: „K. Ü. *Pallas* mõistab J. Koorti käitumise hukka kunstnikkonna vastu, loobub igasugusest koostööst ja koosinemisest temaga, kohustab oma liikmeid isikliku läbikäimise lõpetama“. *Keskühing* ühinebki vaidluste järele selle ettepanekuga. Ka A. Vaga küsimus on teravana päevakorral.

Nagu selgub Janseni aruandest, keskesinduse ellukutsumine viibib, kuna puudub seni ühingu vahel kokkulepe.

Juhatus asub loeteldud pääkoosoleku otsuste teostamisele. Jooksva töö korras kergib üles loomulikult ka uusi küsimusi. Juhatuses ja *EKKKÜ*:st lahkuab ajutiselt K. Burman, kelle asemele esimesse kutsutakse kandidaat P. Aren. *Pariisi Eesti Selts* teeb ettepaneku korraldada Pariisis eesti kunstinäitus, milline ettepanek kiidetakse häaks põhimõtteliselt ning alatakse ses suhtes läbirääkimisi. Teatavasti aga Pariisi kunstinäitus tuli toime aastaid hiljem. *EKKKÜ* esindajana Eesti panga nõupidamis rahamarjade asjus võtab osa A. Kilgas. Välisministeeriumi ettepanekule aidatakse kaasa. K.-k. sihtkapitali valitsusse ostu ja preemiade määramise žüriisse saadetakse Kr. Raud. Sügisnäitus otsustatakse korraldada 5. sep. — 4. okt. Ühingu liikmeile soovitatakse pääkoos-

oleku otsuse põhjal astuda *Tallinna K.-muuseumi* ühingu liikmeiks, et sääl kaitsta kunstihuve. Teostatakse loterii. Sügisnäituse asjaajajaks kutsutakse H. Olvi. Näituse peakorraldajaks nimetatakse A. Jansen. Samal aastal leitakse tarviliseks hankida oma üldruumid, kus oleksid lugemistuba jne. Vastav sooviavaldus esitatakse kult. sihtk. valitsusele. Ruumide hankimise komisjoni valitakse Nyman, Greenberg ja Jansen. Ikka veel püsib päevakorras keskesinduse küsimus. Juhatuse esindajad peavad läbirääkimisi *Pallase* ja teiste kunstnike org-e esindajatega, kuni see kava nurjub lõplikult. Sügisese kunstinäituse järele korraldatakse liikmeile ja kutsutud külalistele oleng „Bjaliku“ saalis. Juubelalbumi komisjon aga ei jõua oma tööga valmis näituse ajaks. Nimetatud teos ilmub alles järgneval aastal.

31. okt. (1926) peeti sügisene pääkoosolek, kus esimees Nyman andis aru möödunud aasta tegevusest: Tartus *Pallasega* koos korraldatud kunstinäitus on annud tulu 600 kr. jne. Väljaastunud juhatusliikmete asemele valitakse A. Kaigorodoff ja Kulkoff, revisjonikomisjoni Jansen, Akberg ja Taska. Ka otsustatakse põhikiri ümber redigeerida, kuna see vahepeäl on vananenud.

Juhatuse tööst seejärele olgu märgitud: uue esindaja, A. Kilgase, saatmine sihtk. valitsusse, jaapani kunstniku Riaki Nuno vastuvõtt (*Estonia* valges saalis), sihtkap. valitsusse stipendiumide kandidaatideks pannakse ette: vanemast rühmast A. Adamson, keskriühmast N. Triik ja nooremast rühmast A. Vabbe. Võetakse osa esindaja kaudu linnavalitsuse vabariigi aastapäeva pühitsemiss komisjonist (R. Nyman). Korraldatakse ühes teiste kunstnike organisatsioonega vastuvõtt läti kunstnikule Purvitile.

20. märtsil 1927 peetakse järjekordne kevadine pääkoosolek, mil arutatakse poolt ja vastu kevadise ning sügisese näituse korraldamist ja lõpuks need korraldada tunnistatakse soovitavaks.

Ka nihkuvat albumi trükkimine edasi. Vahepeäl on peetud loenguid eesti kunstiajaloo üle (R. Kangro-Pool) T. Kommertsikooli ruumes. Raskusi tekitab aga sihtkapitali esindajate valimine, kuna senised A. Jansen ja Kilgas ütlesid ära ja keegi sinna end ei lase valida. Lõpuks õnnestub valida Nyman ja Kilgas. Alates sellest pääkoosolekust alustab tegevust laenukassa põhikapitaliga 1000 krooni.

Kuna varem oli otsustatud Tartus pidada kunstnike kongress, võtab selle puhul sõna ka pääkoosolek ning tunnistab tarviliseks *Keskühingu* poolt sellel arutada läbi järgmised küsimused: 1) Kultuurkapitali tegevus ja selle uus seaduse-eelnõu, 2) Aukohus, 3) Hamini kunstipoliitika, 4) Kunstimuseumide vahekordade selgitamine, 5) Seltskonna ja kunstnikkonna vahekord.*)

Juhatuses mõni päev hiljem otsustatakse korraldada E. K. Rühma ettepanekul kevadine näitus Börsi saalis 15. V — 15. VI. Tartu Kunstnike päevale esindajaiks komandeeritakse Nyman ja Greenberg. 8. aprillil juhatus koosolekul tehakse teatavaks *Pallase* kiri, mis oma liikmed kutsub ära *EKKKÜ*:st.**)

*) K. kunstnike päev teostus 26. III 1926 *Pallase* ruumes Tartus. Selle avas sihtk. v. esimees V. Päts. Juhatajaks valiti A. Vabbe, abiks A. Jansen, sekretärideks R. Paris ja J. Püttsepp. Päevakorras: 1) aruanne sihtk. v. tegevusest, mille kannab ette V. Päts, 2) kunstnike esinduskogu, ref. M. Lasberg, 3) K. k. kunstipoliitika, ref. A. Vabbe ja R. Paris, 4) Läbirääkimised. Võetakse vastu resolutsioonid: „E. K. K. Päev otsustab pöörduda teadandega avalikkuse poole, et süüdistused ja kallalekippumised eriti k. k. sihtkapitalile, nagu päeval ette toodi, on tingitud arusaamatusest selle asutuse vastu. K. Päev peab tungivalt vajaliseks, et kultuurkapitali seaduses parandusi tehtaks kunstnike esindajatega nõu pidades. K. P. soovib sihtk. v. kunstiteoste omandamisi viia läbi ka võistluse teel. Kunstnike esindus otsustatakse luua proportsionaalsel alusel.“

**) K. Ü. *Pallas*'e 23. aug. 1926. a. ja 19. III 1927. a. pääkoosolekute otsusel selle liikmed loetakse kunstiorganisatsioonest väljaastunuiks.

A. KALMUS: PROF. A. KAPP'I PORTREE
õli

osa oma esindajate kaudu mitmeist mälestusmärkide komisjonidest. Kilgas lahku sihtkapitalist, pannes ette teda asendama saata Jansen, hiljem lahku ka Nyman. Sügisnäitus korraldatakse Börsi saalis. Näituse pääkomissariiks on Jansen, korraldavaks komissariiks H. Olvi.

16. okt. 1927 peetakse aasta sügisene pääkoosolek. Aastaruandest olgu märgitud, et näitus seekord on tulu annud üle 1000 kr., millest 450 kr. jaotatakse esinejate vahel. Otsustatakse pärast jõulu korraldada kunstnike pidu, millest võtaksid osa kõik kunstnike org-id. Ka tõstatatakse üles siin kunstnike puhkekodu asutamisküsimus, mille lahendus aga seni pole nihkunud paigast.

Juhatuses koosolekul (10. nov.) valitakse Fenno-Ugria esindusse Kilgas ja Jansen ning võetakse vastu uusi liikmeid (10. okt. E. Ole, K. Teder, E. Adamson), omalt poolt avalikkuses põhjustanud poleemika Doomkirikust vanade kunstiesemete eemaldamise puhul võetakse vastu otsus, et kirik seatagu endisesse olukorda, s. o. vanad esemed asetatagu tagasi; kultuurkapitali preemiate kandidaatideks valitakse A. Jansen, R. Nyman ja P. Burman (16. I 1928); vabadussõjas langenud sõdurite mälestussamba komiteesse saadetakse R. Nyman (9. II); otsustatakse korraldada *Estonias* 24. III maskipidu, sügisel näitus jne. Kevadine pääkoosolek kutsutakse kokku 3. juunil 1928, mille ees esimehe kohalt lahku R. Nyman. Ta asemele tuleb kandidaat J. Greenberg. Pääkoosolekut juhatab A. Jansen. Siin tekitab vaidlusi sihtk. v. kava eeloleval sügisel korraldada üldnäitus, kuna kava on lähemalt piiritlemata (Zürri, ruumi pindala jaotamise küsimused jne.). Lõpuks ühinetakse sihtk. v. üldnäituse korraldamiskavaga. Otsustatakse sel puhul veel, et üldnäituse Zürri moodustatagu

E. VIIRALT

MADONNA
Värviline puulõige

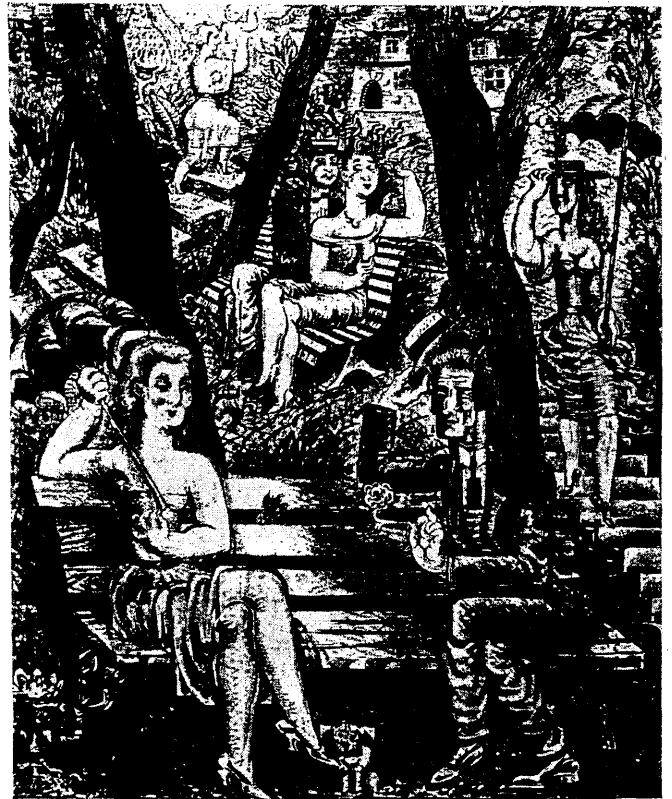

H. KUUSIK

SANCTA MARIA
Klaasmaaling

kunstiühingute poolt. Eestit külastava rootsi kunstinaütuse vastuvõtt jäetakse lahendada juhatusel, jne. Alles sügisel, sept. kuus tuleb kokku seejärel juhatus, mis määrab sügisese pääkoosoleku 14. okt. pääle ja mille päevakord koostatakse. Viimast juhatab Jansen. Aruanded, nagu ikka, kinnitatakse. Uude juhatusse valitakse: K. Burman, A. Akberg, G. Reindorff, A. Krims, J. Greenberg; revisjonikomisjoni: Jansen, Taska, Nyman; hindamiskomisjoni: Jansen, Greenberg, Laarman, Krims, Espenberg. Kuna Jegorov ja Kaigorodoff on 50-aastased, otsustatakse nende juubelite korraldamine jätta juhatus ülesandeks. Võetakse vastu otsus: **EKKKÜ** pooldab kunstinaütustehoone ehitamist eraldi kultuurhoonest ning pooldab kultuurnõukogu algatust ehitada kunstihoone, kus aset leiaksid kunstimuuseum ja kunstikoolid.

Kaks nädalat hiljem uus juhatus jaotab ametid (esimeheks K. Burman), saadab öienduse *Päevalehte*, ja Jegorovi ning Kaigorodoffi juubel otsustatakse korraldada *Estonia* punases saalis, mil juubilaridele antakse üle aadressid. Soome näituse toimkonda saadeti J. Greenberg. Juhatus korraldab kevadnäituse maikuu, alates 18:st, mis kestab kuu. Ühes **EKKKÜ** kevadnäitusega avatakse ka K. Veeberi mälestusnäitus ning palutakse sihtk. v. võtta eelarvesse summasid K. Veeberi monograafia kirjastamiseks. Esindajate kaudu võetakse osa raha kavandite võistlusest, korraldatakse traditsiooniliseks muutunud kuldmaskiball ning asutakse loterii eeltöödele.

E. VIIRALT

PARIISI MOTIIV
Etsing

Kevadine pääkoosolek on 5. mail 1929. Juhatat K. Burman. Päevakorras J. Koorti ühingusse liikmeks vastuvõtmine. Viimase vastu on protesteerijaid, kuid hääleteenamusega on Koort jälle *EKKKÜ* liige. Esitatakse etteheiteid sihtk. v. juhatusliikmete (V. Pätsu) vastu, teisalt aga olevat olukorda selgitatakse. Koort sõna võttes eesti Pariisi kunstinäituse puhul, tähendab, et kohasem oleks sinna saata kunstnikku, aga mitte diletant. Jansen selgitab K. Rühma sihilikku tegevust ja *Taie* nõrka toimetamist Laarmani poolt ning ühtlasi leiab, et eesti kunstinäitus Soomes on tulnud meile liig kulukas, kus päälegi toimitud E. K. Rühma huvides. J. Raudsepp, Soomes eesti kunstinäituse komisjar, ei ole nõus etteheidetega. Järgnevad teravused. Espenberg esitab kirjalikult etteheiteid sihtk. v. tegevuse vastu. Jansen, kes oli lahkunud varem sihtk. v., teatab isegi kirjalikult tagasiastumisest. Ka märgib viimane, et omavoliliselt on kasutanud Soomes sihtk. summasid. Greenberg jääb edasi esindajaks sihtk. valitsusse, teiseks valitakse nüüd R. Espenberg. Valitakse kunstnike kongressi kokkukutsumis-toimkond kolmeliikmelisena (Koort, K. Burman, Raudsepp). Üldnäitus otsustatakse korraldada sügisel septembri alul.

Kõneldava aasta kevadnäitus algab 6. aprillil. Kaalutatakse *Kunsti Seltsi* ellukutsumist, mis lähendaks ja ühendaks kunstnike seltskonnaga ning tekitaks elevust kunstielus. Kevadine seekordne pääkoosolek 22. a p. 1930 möödub vaikselt. Kuna ühingus kogu aeg käärinised, millest tunnistab selgesti 1929. a. pääkoosolek, siis ka juhatusliikmed püsivad nagu elektriseeritud õhusitikus. Sellep. astuvad tagasi Greenberg, Krims ja Akberg. Nende asemele lähevad juhatusse kandidaadid Kilgas ja Oskar, juure valiti Nyman. Koort selgitab, miks viibib seni kunstnike koondise (kogu) põhikiri. Selle järele puuduvat tarve, päälegi andvat end loidus kunstnikkonnas tunda. Siis pannakse ette esitada sihtk. v. sooviavaldu korraldada ülemaaline kunstiteoste loterii.

Sügisene korraline koosolek tuleb toime 23. nov. 1930. See koosolek on pinevamaid *EKKKÜ* elus. Juba päevakorra punktide vastuvõtmine ja ümberpaigutamine võtab aega. Siis saabub teade, et eelmisel päeval surnud on P. Raud, mida kuulatakse püsti tõustes. Valitakse uued sihtk. v. liikmed: Kalmus ja Taska, kuna senised kukutatakse läbi. Pannakse ette endised esindajad siht. v. kut-suda ära otsekohe, kuigi nende volitused peaksid kestma edasi. Ka tunnistatakse maksvusetuks eelmise aasta pääkoosolekul juhatusse kandidaatide valimised. Uuteks juhatusse kandidaatideks valitakse: Jansen, Lepik, V. Päts ning sihtk. v. žüriisse 6 kandidaati: Reindorff, Zeidler, Oskar, Lepik, Kilgas ja Kaigorodoff.

Aastaaruandest: kevadine näitus on leidnud vähe külastajaid; vist korraldati kunstinäitusi liiga palju. Kuldmaskipidu annud ka vaid väikese ülejäägi. Liikmema-ksu mitteõiendamise tõttu on ühingust kustutatud rida liikmeid. Toonitatakse, et *Keskühingu* eluavaldu intensiivistatagu. Valitud esindajale kult. valitsusse antagu instruksioonid: 1) muuta praegune kunstinäituse korraldamisviis — andes tagasi kunstinäituste korraldamine *Keskühingule*; 2) silmas pidades kultuurkapitali summade kahanemist tuleb likvideerida senised näituseruumid; 3) likvideerida senine asjaajaja koht, palgates vaid korrespondentsis ja raamatupidamises vilunud isik. Senisele kunstnik-asjaajajale vallandamise korral soovitav määrata ühekordne toetus. 4) Kohustada sihtk. juhatusst vähemalt kaks nädalat enne tähtpäeva avalikult välja kuulutama ostuks tööde kogumise, milliseid pidada vähemalt kaks korda eelarve poolaastas. 5) Avalikelt näitusilt ostud sihtk. ostukomisjon toimigu koos muuseumi ja hamini esindajatega. Ostud olgu tehtud enne näituse avamist, et neid avalikkus näeks. 6) Pääkoosolek kohustab juhatusst ja sihtk. esindajaid fiktiivsete ja väljasurnud kunstnike org-ide mandaatide annuleerimise ülesvõtmist jne.

Selle pääkoosoleku järele oli lõhe *Keskühingu* ja sellest osavõtjate K. Rühma liikmete vahel lepitamatu. Kuna osa *Keskühingu* poliiseid liikmeid oli otsustanud viia läbi

G. REINDORFF

OJA
Pliatsijoonistus

org-i sisemise uuendumise, mööda minnes rühmlastest, siis viimased tegid kõik, et anda vastulööke ning isegi maksa kätte *EKKKÜ*:le. Ajalehis rühmlaste informatsioonil ilmubki kirjutusi *EKKKÜ* lagunemisest jne., olevat lahkunud Laarman, Krims, Olvi, Johansen, L. Mey j. t. See-pääle *EKKKÜ* juhatus reageerib omalt poolt teravalt. Ajalehis avaldatakse öiendus tösiolude jaluleseadmiseks ning ühingu vastu tegutsejale otsitakse paragrahvi põhikirjast, et neid heita välja, mis leitaksegi.

22. märtsil 1931 peetaksegi *EKKKÜ* erakorraline pääkoosolek, mille kokkukutsumise on põhjustanud eelpuudutatud olukord, kusjuures rida seniseid liikmeid, kes kuulusid K. Rühma, kas olid juba lahkunud või neid siin pannakse ette kustutada liikmete nimekirjast. Koosolekut juhatab Jansen. Võetakse vastu uusi liikmeid ning kustutatakse nimekirjast M. Laarman ja Krims (olugi et esimene ise ajalehti informeeris *EKKKÜ* lagunemisest, provotseerides teisi väljuma viimasest, ise aga sellest välja astuda kas ei tahtnud või ei mõistnud ja lasi enese sisuliselt välja heita). Juhatusst täiendatakse uute valitute: Kalmuse ja Lepiku võrra. Pannakse ette sihtkapitali alusvara kasutada näitusehoone ehitamiseks. Antakse aru esindajate tegevusest sihtkapitalis jne.

Samal aastal alustatakse ühingu arhiivi korraldamist ning bibliografeerimist; korraldatakse ülemaaline loterii; järjekorraline kuldmaskipidu ja sügisnäitus Pritsimaja saalis, mis leiab jällegi laialdase osavõtu publiku poolt. K. Burman ehitab sissekäiguks eritrepi läbi akna. Ka korraldatakse kunstinäitusel kaks ettekandeõhtut: J. Pert „Meie kunsti tänapäev“ ja B. Linde „Rahvuslikkus ja internatsionaalsus kunstis“. Märgitud viimased momendid tekitavad elevust ning elavust kunsti vastu passiivseks jäänud publikus, ja kõneldava hooaja kõik kunstinäitused siis leiavad hoogsalt külastajaid. Sel aastal otsustatakse alata väljapaistvamate ja vanemate liikmete ning auliikmete monograafiade väljaandmist; kõneldaval aastal, mil A. Jansen saab vanaks 50 a., kirjastatakse viimase üle monograafia, mille koostanud on J. Pert. Ka R. Nyman natuke hiljem saab 50-ne aastaseks. Kahele juubilarile korraldatakse Seltskondlikus majas bankett,

mil veel kolmas ühingu liige, V. Päts, pühitseb oma tegevusjuubelit.

Novembris peeti sügisene pääkoosolek. Uude juhatusse valiti: esimeheks A. Jansen, sekretäriks H. Kuusik, laekuriks R. Nyman, bibliografeerimise ja kirjastuste korraldajaks H. Lepik. Juhatus otsustab a. 1932 anda välja auliikme Kr. Raua monograafia, selle koostamine teha ülesandeks J. Pertile. Ka otsustatakse nõutada *Olioni* EKKKKÜ erinumber, ühingu 10-ne a. tegevuse juubeli puhul 1932. aastal. Juubelnäitus aga korraldada 1932. a. sügisel, millest võimaldatakse võtta osa kõigile endistele ja senistele liikmetele. Ka lastakse välja paarikümne kunstiteose järele reprodutseeritud piltpostkaarte, et laia-dele hulkadele tutvustada oma kunstnike kas või nime-sidki seekaudu.

3

Eelpool toodi EKKKKÜ 10-aastase tegevuse ülevaade protokolliraamatute järele. Kuna tuli võimalikult piir-duda aine laiemast käsitelust ja märkida vaid skemaa-tiliselt tähtsamat, mille jälgimine paratamatult saab olla kuiv, siis alljärgnevas lubatagu esitada ühte-teist kokku-võttes.

EKKKKÜ tegevus algas entusiastlikuna. Ühingu mõt-tele, kavatsusile tunti kaasa suurima soojusega kunstnike peres. Põhikirja koostab A. Jansen ühe normaalpõhi-kirja alusel, kuid millele mõju avaldanud ka Soome. Ni-melt R. Espenbergi kaudu, kes vist Soome kunstiseltsi põhikirja järele proponeerib EKKKKÜ põhikirja aastas kahesuguse pääkoosoleku mooduse. Kevadisest pääkoos-olekust pidid võtma osa pärisliikmed ja toetavad liikmed. Sellel pidi arutatama EKKKKÜ kunstilisi küsimusi (näi-tusi, kursusi, väljaandeid jne.), sügisel millest võtavad osa ainult pärisliikmed — ühingu töö tegeliku juhtimise

küsimusi. See uusus aga ei ole meil teostamisel annud praktilisi tulemusi.

Ühingu tegevuse algusel 1922. a. novembris (22) sureb August Weizenberg. EKKKKÜ kanda on skulptori matustekorraldus. Kuna publiku osavõtt ettenägematult suur kadunu viimsele puhkepaigale saatmisteremooniast, tuli *Keskühingu* juhatusel liikmeil olla asja juures täie agarusega. Näiteks tõrvikuid isegi tuli tellida välismaalt, kuna neid kohapääl polnud saada. A. Weizenbergi kirst asetati auvahtide vahele Kadriorulossi saali. Päevad läbi vooris rahvas puusärgist mööda, ühest uksest liikudes sisse, teisest välja.

Esimeseks esimeheks valiti Paul Sepp. Ühe aasta möödudes ettekatsetult juhatuseliikmed panevad maha ametid, seda teeb ka esimees Sepp — ja uutel valimistel viimast tagasi ei valita, mis lõplikult pahandab Sepa ja mis on vist üheks põhjuseks, et asutati *E. K. Liit*, mille põhikirigi olevat kopeeritud *Keskühingu* omast (üks põhi-kirja eksemplar jäänud Sepa kätte).

Esimene sekretär oli Peet Aren, kes aga kunstnik-inimesena ei saa hakkama järjekindlasti protokollide kir-jutamise. Ja üldse protokolliraamatutega ei ole kõik vahest nii, nagu see olla võiks: — kunstnikud ei oska nagu sellistele asjadele omistada tähendust. Näiteks pee-takse juba võrdlemisi korralikult protokolliraamatuid, kuid a. 1924, mil A. Jansen välismaal, ei ole ühtki proto-kolli kantud sisse (Jansen nähtavasti paljuski on püüd-lenud ja nõudnud *Keskühingu* asjaajamise korrasolekut. Arhiivi korrasolekust ei saa loomulikult kõnelda. Aga näiteks isegi k. k. sihtkapitalis ei tunta nähtavasti kuigi palju huvi arhiivasjanduse vastu. Siin küll juba aastaid nõudletakse arhiivi korraldamise kallal, mis aga seejuures muidugi puudutamata, on arhiivi korralda-mine isel).

K. HERMAN

PORTREE
õii

K. HERMAN

PORTREE
Sõejuumistus

A. KILGAS

PORTREE
õli

A. KULKOFF

KOMPOSITSION
õli

Alul elatakse *Keskühingus* üksmeeles. Iga kunstinäituse järele istutakse koos sõpradena ühisloenguil restoraan „Lindenis“, „Kuld Lõvis“ ja Tartu näituse puhul „Automaadis“ pallaslastega. Ka *Keskühingu* maskeraadidest ning Kuldmaski-pidudest võetakse hoogsasti osa. Kunstinäitustel esinemiste eest maksetakse kunstnikele eritasu (paid) kuni 100 kr. korra päält, milliseid olukordi ammu enam pole nähtud!

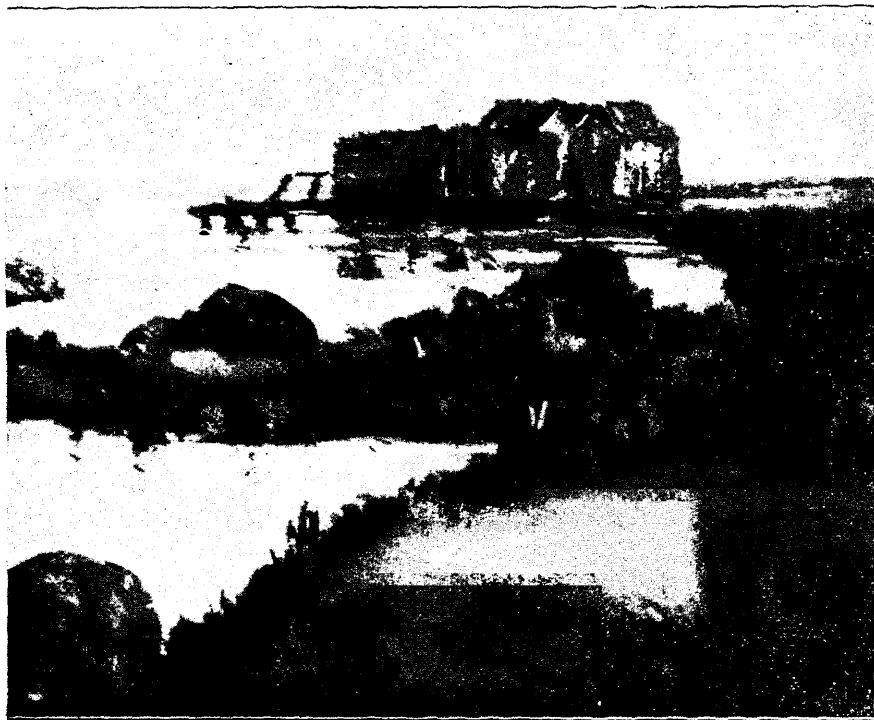
Kunstnikud ise aitavad kaasa kunstinäitusi korraldada, teoseid tassida jne. Seetõttu on ka tehnilised kulud väikesed. Agaraks kunstinäituste korraldajaks (väikese tasu eest) osutub K. Veeber. Hiljem ajab näituste korraldamisasju H. Olvi.

Keskühingust, meie kõiki kunstnikke ühendavast üldorganisatsioonist esimesel aastal eraldus jõuk, kes moodustas E. K. Liidu. Seejärele asutati stiilikas kubistide koondis E. K. Rühm, mille ellukutsumisel kõneldavat osa mängisid läti kubistid. *Keskühing* esialgu veel püsis edasi tooniandvana ning domineerivana meie kunstielus. *Keskühingu* esindajad aitasid töötada välja meie kultuurkapitali seaduse, *Keskühingus* võetakse üles kunsti populariseerimise rändnäituste, teoste reprodutseerimise, eriajakirjade, aastaraamatute jne. näol. Osa neid kavatsusi teostatakse *EKKKÜ* poolt, osa hiljem sihtk. valitsuse poolt. *Keskühingus* alustatakse ka kohe kunstinäituste paviljoni ehitamise propageerimist, mida sihtk. valitsus praegu kannab. *Keskühingu* esindajad kuni viimase ajani on etendanud määravat osa sihtkapitali valitsuse kaudu meie kunstielus. Võib otseselt lausuda: meie kunstielu viimase kümne aasta kestes on arenenud *Keskühingu*

ideede, kavade ja isikute juhtimise järele. Ja seda ka mõistetavalt: kõik nimekad kunstnikud kuni viimase ajani olid selle liikmed.

Viimaseil aastail on aga *EKKKÜ* elanud ümberkorraldusi. *Pallas* astus välja siit. Kuna *Rühma* kuuluvaid liikmeid oma mõtteosalistega asus siin etendama tooniandvat osa, pandi toime *EKKKÜ*:s 1930. a. kevadel koja-revolutsioon. E. K. *Rühma* kuuluvaid liikmeid insinueeris seejärele ajalehtede kaudu *Keskühingu* vastu. Sellele järgnes viimase puhastamine rühmlastest: kes ise astus välja, kes kustutati nimekirjast. E. K. *Liiduga* algusest pääle valitses vastolu. Ka *Pallasega* vahekord on nagu jahenenud, kui viimases mõjule pääsid nooremad liikmed.

Kuid näilise üksijäetuse ja teistega vastolus olemisest hoolimata *EKKKÜ* püsib jõulisena ja julgena, teostades oma kava: korraldada suuri kunstinäitusi, loenguid, loteriisid, kuldmaski-balle ja ta isegi alustas möödunud aastal enda juure koondunud kunstnike üle monograafiade kirjastamist pidevalt. Kui võrrelda ükskõik millise kunstnike koondise tegevust antud silmapilgul *EKKKÜ* omaga, ei leia me mujal sellist ülesannete laiust ja vahest ka sellist tulemusrikkust. *EKKKÜ*:le möödunud aastal kuulutati (*Keskühingust* väljaheidetud rühmlane M. Laarman) isegi peatset surma. Elujõulisel ühingul sellistele esinemistele ei tarvitse vastatagi. Meie olud on kitsad, ka kunstnikel omavahel seetõttu on kitsas: jäädakse liialt üksteisele ette. See põhjustab loomulikult liigseid teravusi. Kuid kus on käärimist, sääl on veel elu; ja kus on võitlusi, sääl karastub ramm.

L. OSKAR

RANNAL
Pastell

EKKKÜ oma senise tegevuse kestes on korraldanud 7 suurt sügisnäitust, milledest eriti esimesist võttis osa kogu meie kunstnikkond, vaatamata sellele, kas oldi liige või mitte. Pääle sügisnäituste on korraldatud ka kevadning eriliimelisi näitusi: dekoratiivne näitus, K. Veeberi isiklik näitus jne. Sügisnäitustest on võetud osa arvukalt, kunstnike arvult 30—50 vahel. Ühe näituse väljapanekud on kõikunud 200—300 numbril vahel. Kui needki arvud korrutada 10-ga, kui määratu kogu kunstiteoseid on toodetud ja rahvale vaatamiseks välja pandud **EKKKÜ** senise tegevuse kestes. **EKKKÜ** esimesest koosolekust 28. märtsil a. 1922 võtsid osa: Aren, Jansen, Greenberg, Espenberg, Sepp. Need ongi seega **EKKKÜ** esimesed loojad-liikmed. Ainult kaks neist on püsinud seniseni **Keskühingus**, kusjuures A. Jansen käesoleval juubeliaastal on esimeheks, Greenberg aga korduvalt olnud samuti rakkese juhatusliikmena ja sihtk. valitsuses esindajana.

EKKKÜ alustas tegevust 8-mehelise rakuna, nagu see nähtud ette põhikirjas. Oma suuruse ajal, millal selle liikmeiks olid ka *Pallasesse*, *Rühma* ja *Liitu* kuuluvad kunstnikud, tõusis liikmete arv kaugele üle 50-ne. Praegu on siin 40-ne ümber liikmeid.

EKKKÜ auliikmeiks on praegu *dr. honoris causa* Ants Laipman, Kristjan Raud ja *dr. h. c.* Konstantin Päts. Kadunud akadeemik Amandus Adamson oli ka **EKKKÜ** auliige. Loeteldud momendid **EKKKÜ** senise tegevuse tulemusena pole kaugeltki väikese kaaluga meie üldises kunstiloomingus.

4

Et võimaldada ülevaadet, kes ja kuipalju on esinetud **EKKKÜ** kunstinäitusil, milline ülevaade samal ajal kajastab ka meie kunstiloomingu üldkäiku ning -joomi viimase kümne aasta kestes, peaksime avaldama ka kunstinäituste kataloogide sisukorra. Viimaste toomine oleks seda enam põhjendatud, kuna vist üheski kunstnike organisatsioon pole korras arhiiv, ja soovides saada faktilist materjali, ollakse asetatud väljapääsmatusse olukorda. Kuid selliste kataloogi-andmete avaldamine elavas ajakirjas ei oleks millegagi õigustatud. Seepärast piirdugem ülaltooduga.

J. Pert

KUNSTIVÖISTLUSI

AAFRIKA ranna lähedal, ühes väikeses iseseisvas neegerriigis otsustati mälestada oma võitluses langenud kaaslasi mälestuse kaudu. Selleks kuulutati välja eurooplaste eeskujul „kavandite võistlus“, millest lubati osa võtta ainult oma riigi pärisrahval. Sääsete asjatundjate poolt moodustatud komisjon aga määras esimese auhinna kavandile, mis kujutas mitut maa sisse löödud, taeva poole vahtivat teravaotsalist kaigast, mille juure oli lisatud järgmine vigaselt kirjutatud seletus: „Meie, kavandi „Toh-u-Vab-ba-Hoh-u“ tegijad, olles mitte teie riigi rahvusest, aga uskudes teie kõrget kunstimeelt, loodame, et te ei keeldu määramast meile-mulle kõige suuremat auhinda, sest et meie kavand lahendab paremini kui ükski teine võitluses langenud kangelaste vägitegade jäädvustamist, sest meie kui väljaspool ja kõrgemal teie rahvust seisev isik suudame näha teid ja teie saavutusi selgemalt, sest oleme üle muu teie armastatud optant, päalegi naine. Kas meie poolt projekteeritud sümbolised teibad ei väljenda teie rahva kangelaste ühtehoidmist: isamaa eest langenuid — kui teivaste alumisi otsi, mis asetsevad mullas, ja ülemisi, mis kujutavad praegu elavaid?“

*

Kuidas kõlab see muinasjutuna? Hää, et meil midagi säärast ei juhtu!

—e—

TALENDI OTSIJAD

TALUNAINE laotab linase kanga päikese kätte pleekima. Parajasti viibivad matkal suured kunstitundjad. Nad näevad põõsaste vahel omapärast maalingut, mille koloriit ja kompositsioon neid nii vaimustab, et otsustavad lõuendi toimetada kunstinäitusele. Nii sünnibki. Ning siis on kunstiarvustajail kuldne võimalus jälle näidata oma asjatundlikkust. Milline koloriidi puhtus, milline hinge sügavus! ülistavad nad kooris maalingu looja andekust.

Kahjuks ei taibanud töö tõeline süüdlane — talunaise lehm — mõhkugi kõigest sellest, mis tema arvele kirjutati. Ta ei teadnud, mis oli tema juures avastatud — talendi otsijad.

—l—

A. JANSEN

MAASTIK
õli

L. OSKAR

ABRUKA SAAREL
õli

Adamson-Eric

E. K. K. K-Ühing — kutseorganisatsioon

„Keskühing igatahes on näidanud iseisivselt ja omaette oma loomingulist sisemust ja selle põhjal võime ütelda, et müüt Keskühingust kui loovast kunstorganisatsioonist on otsas.“

M(art) L(aarman). „Kaks kunstinäitust“. „Vaba Maa“, september 1931.

TÄNAPÄEV juttu teha kutseorganisatsioonist pole kindlasti hää toon, kuna see ju kahtlasevõitu „ametiühingut“ tähendab. Kunstnikkonnas ei salli seda ka need „kunstnikud“, kes ennast teisel viisil paremini kui palja värvi või vormi kaudu oskavad väljendada ja kes kunsti alal vaid nii muuseas tegutsevad.

Kõige selle kiuste, et mõni Jaan või Mart klaarib aeg-ajalt eesti kujutavat kunsti ja et sellega sogaseks aetud vees nii mõnigi muu jõuproov ette võetakse, oleme siiski lihtse tõsiasi ees, et meie kujutavate kunstnike suurem kutseorganisatsioon *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühing* on tegutsenud juba kümme aastat. Et see 10 aastat ei tähenda „ideelist“ varjusurma, vaid pidevat ametialalist organiseerumist, seda ei tea mitte ainult ühingu liikmed ise ja nende ettevõtetele alati kaasaelanud kunstipublik, vaid niisama hästi ühingu „vastased“, kelle hulgas ei leidu mitte vähe varjujäänud hiljutisi kaaslasi, äpardunud võimule-ihkajaid ja komistanud ülevõtjaid.

Kui täna *E. K. K. K-Ü* vormiliselt pole siiski tsentraalne kutseorganisatsioon, millisena see mõeldud oli või milleks see pidi kujunema, siis eeskätt lahkkelide tõttu kunstnikkonnas. Kuid viimaseid mainides toonitaksin, et mõtlen lahkkelisid vaid puht-professionaalse organiseerumise alal, mitte aga lahkuminevaid seisukohti kunstilistes veendumustes. Need tõetundmised on meil sageli liig vähe erinevad ja nende ägestumist võiks aina soovida, olgugi et meil on organisatsioone, kes seda üldistamist endile otse ülesandeks on seadnud ja sel tasaseks looditud harjutusmurul katsuvad kõigi eesti kunstiavaldustega rivioppust teha.

Teiseks olulisemaks teguriks, mis on takistanud ülemaaliselt eesti kujutavate kunstnike kutseühingu organiseerumist, on meie liig „jerapooletu“ kunstipoliitika tuulelipp Tõnismäel. Viimase karuteeneks tuleb kahtlemata lugeda Tartu *Pallase* ühingu ja Tallinna *EKKK-Ü* aastaid kestnud koostöö lõhkumine. See ametlik „jerapooletus“, mis jagas kultuurkapitali valitsuse portfelle kunstühinguile liikmete arvu järele, tõi *Pallase* liikmete kunstühingusse kuuluvusele lõpu ja sellega keskkutseorganisatsiooni hääle algusele raskesti ülesaadavaid takistusi teele.

Käesoleva kirjutuse ülesandeks pole *Keskühingu* tekkimise käiku kirjeldada ega selle tegevusavaldusi loetella, kuna nende ridade kirjutaja ise alles pooltel teel on hüpanud sellele üldisel organiseerumisaajajärgul vanast mõisaplaanist ümberkohendatud kunstivankrile. See oli aastal 1926, kui Harjumäe pehkinud paviljoni aknasse visati esimesi kurnikaikaid ja paekivikilde. Tänapäeval pole uudiseks need jaani- ja mardinaljad organisatsiooni iga sisemise ümbermoduleerimise järele, kuid praegu ei vaja nende naljapalade kommenteerimist enam isegi eemalseisjad.

Harjumäe paviljoni enam pole, aga selle eest evime Rataskaevu mansardi. Selles ärklikorteris pole küll kummuteid ega kirste, kuhu oleksid sellegi hämara valguse eest, mis sinna läbi hoolikalt kleebitud topeltakende pääseb paistma, maetud vanu armastuskirju ja vaid kirsturahaks kujunenud vanapiiga kaasavara-veeringuid. Sinna on aga maetud nii mõnigi realiseeritav kavatsus ja lubadus ja kõik need pisikesed halbade aegade sendid, mis eesti tegevkunstnikud oma tööga olid aastate jooksul oma elu korraldamiseks hankinud. Need riigi ja rahva

rahad, mis siiski loovaile kunstnikele adresseeritud, pulveriseeruvad siin neile vähetallatud põõningu trepiastmeile. Näitushoone on vaid ikka õhuloss ning vahel sekka ähvardatakse see koguni mõne ärilise pilvelõhkuja keldri-korraks muuta. Kunsti käsi käib endiselt analoogiliselt üksiku kunstniku käekäigule: küün, katusealune või kelder.

Ainult terve rahva, olgu see nii väike ja vaene kui tahes, kunstiavaldusi ei saa olematuks muuta, nagu seda iga üksik kunstnik oma isikuga võib teha, end riputades mõne paaripuu külge. Kunst otsib endale siiski päeva-valgust ja võimalikult eluläheduses. Jällegi on Pritsimajas näitus, olgu sinna sissepääs nüüd ukse või akna kaudu, olgu tsement- või punast puutreppi mööda.

Keskühingul pole „oma“ kunstilist usutunnistust, ei moodset ega vanamoelist. Ühingu ukseid on seni vahetpidamata lahti olnud ühel viisil, mis „parajuslasile“ kui ka „möödukaile impressionistidele“ ning „ajakohaseimaile“ või „revolutsioonilistele tubistele“ „värvisulatamine“ või „vormi paisutamine värvi ja lõuendi muhutamise ja mõlkimise näol“, on jäetud igauhe maitse ja veendumuse asjaks. Lahkuminevad kunstilistes usutunnistustes pole *Keskühingus* kunagi takistused olnud puht-kutsealiste küsimuste lahendusel ega ühiste ettevõtete korraldamisel. Ja jällegi tuleb korrata, et kui meie professionaalse kunstniku seisukord on veel vägagi ebamäärane, siis tänu just noile „ideelistele“, kes jumalikku tulukest kohviku nurgas viljatult ootavad, tänu neile hädaametivendadele, kelle kunstiliste uudismaade loomine ei sünni pintsli ega meisli kaudu, vaid seisab ametiasutuste ja ajalehtede tagatreppide leidmises.

Meil pole see uudiseks, et pidupäeval lauakõnes kõneleja ennast ülistab ja juubilari vaid oma „suure isiku“ äramääramiseks vajaliku pisikese mõõdupuuna tarvitab. Samuti nagu meil on tavalised nekroloogid, mis öieti on viimseks kiviks, visatud juba kinninaelutatud kirstukaanetele. Kindlasti kuuleme ka *Keskühingu* 10-aasta tegevuse puhul mõne „südamliku järelehuude“ „kadunule“, kellel küll vähimatki põhjust pole kirstu heita. Kui halbade aegadest ülesaamise hüüdsõnaks on *koondamine*, siis tuleks kujutavate kunstnike keskel seda enam mõelda *koondamisele*. Oleks aeg siiski jälle tagasi pöörduda ainsast tegelikust loovast tööst tingitud organiseerumisele, selle halvaks kuulutatud kunstniku käsitöö korraldamisele. Aitab surnud liikmetega paisutatud või varjusurma ühinguist ning teoreetilistest või teoreetikute ühinguist kujutavate kunstnike keskel!

Mitte „jerapooletuid“ kroonu ettevõtteid, nagu mõni aasta tagasi seda taheti konstrueerida kunstnike kongressi kaudu. Meie kaks kunstikooli on ellu saatnud aasta-aastalt küllalt neid põlatud professionaale. Meil on jõudu end lahti raputada neist ideelistest parasiidist, kes end meie vahele on sigitanud.

Aitab neist ühinguist, algame parem jälle säält, kust 10 aastat tagasi *Keskühingut* luues alustati: Tartu ja Tallinna koostööga, ilma et väiksem vend ükski oleks ega tarvitseks kaotada oma eriilmet.

Keskühing pole muule pretendeerinud kui olla loovate kunstnike kutseorganisatsiooniks, mitte aga „loova kunsti“ organisatsiooniks või muuks sarnaseks. Me teeme ise oma kunsti igauks oma palge järele; vaatame maailma oma silmapaari kaudu ja, kui tarvis, valime ise endile prilli. — Ärgem pakkugem meile ei „värvisulatavat“ ega „mõlgulist“ patentprilli.

Jätame don Quijotesid võitlema tuulikute, sest töös on müüdid tõesti asjatud, kuna töö räägib ise enda eest. Jõudu *Keskühingule* kui kutseorganisatsioonile kestvas töös!

Palma de Mallorca, 2. veebruaril 1932

Adamson-Eric

ADAMSON-ERIC: PR. SIUTS BARBARUS
Helsingis Soome Kunstimuuseum Ateneumis

ADAMSON-ERIC

TALU
Pr. A. Semperi kogust

ADAMSON-ERIC TALLINNA TOOMPEALT

ADAMSON-ERIC
Koloniaalnäitusel Pariisis

A. SCHERBAKOFF

PORTREE
õli

A. KALMUS

DAAM HALLIS
õli

A. SCHERBAKOFF

PARIISI ÜMBRUS
õli

J. GREENBERG

NAINE ÕUNTEGA
õli

H. LEPIK

VABADUSSÕJALASED LÕUNASTAMAS
õli**Eduard Männik****Leitnant Tüün**

Järg

LILLED postamentidel, väikesed valged tikandid toolidel, sakitud aknaeesriided, mööbli pehmus elektrivalguses — see kõik tulvas leitnant Tüüni sisemise õnnekusega. Ta koduarmastav meelelaad leidis Agates andeka perenaise. Millise armsusega oskas tüdruk kõike korraldada! Tülpinult ning kärsitult kasarmust naasnut ootas juba Agate tee väikeste võileibade või kookidega.

Nad istusid ümara laua taga, veidi valgustatud punaka amplii tulest, mees rahulolev, väarikas, naine perenaise armsuse ning lihtsusega. Siis söid pikkamisi, pakudes kordamisi teineteisele koogikesi, naljatasid ja keskustelid kogu mesinädalate pakkuvusega. Naine ulatas mehele kooke, siis teed, võileibu; väsimatu armsusega söötis teda otsekui linnupoega.

Mees tundis enese ümber kogu selle hääolu hõngu. Naise juuksed lõhnasid tuttavlikult, ta käed olid pehmed ja valged paljastatud kuni käsivarte lihasteni, kus kroogitud köitmes langesid varukad kokku. Ja rinnalõike veidi avakil kaelakiil lehviiva punase lindikesega kutsus ikka meest suudlema just neile lohukestele, mis sündisid rinnakorvi lõppedes kaelaliha tühemes.

Nõnda nõudlik ja käsklev kui ka leitnant Tüün oli teenistuses, alanes see kohe kodus. Ta näis suure täiskasvanud poisikesena, lihtse lapsena, kelle süda avatud kõigile naise poolt pakutavaile armsusile. Mõnikord istusid nad külge külje vastu sohval, tundes teineteise lämbust, teineteise vere tasast voolu ning kuulatasid ainult sedasama tundide jooksul. Siis heitsid magama, vahtisid teineteist lihtse ning naiivse armuga kuni meenus midagi muud.

Hommikuti helises äratuskell enne seitset. Mees tõusis ettevaatlikult, kuid alati leidis ta juba naise keetmas kohvi või valmistamas võileibu. See kehtis alatasa kogu kevade ning suve jooksul. Sel ajal kui Agate oli köögis, riietus mees mundrisse, viksisaapaid või raseeris juba tärkavat habet.

Kord ühel hommikul hüüdis mees peegli ees istudes: „Agi! too mulle plaastrit.“

Ta huultenurgas kurdus väike haavake, veider vistrik mõranenud servadega. Juba eile või üleile tundus

sääl midagi veidi sügelevat. Nüüd oli vistrik lahtirebenenud limaste äärtega.

Agate tuli, vaatas mehe haava, naeratas ning suudles kelmikuses otse huultekurdu vistriku all.

„Nüüd paraneb,“ heitis ning läks tagasi kööki.

Kogu suvi möödus väikeste rõõmude ning lõbustus-tega. Mõnikord sõitsid nad pühapäeviti jõge mööda üles nende väikeste väljasõidukohtadeni, kus pikutasid, sõid kaasavõetud võileibu, tantsisid veidi mõnel tantsupõrandal või kuulatasid eemal istudes kogu noorte inimeste kära, mis täitis mõlemaid kaldaääri.

Aganad jäid siiski kuude kestel samasuguseks õrnutsevaks abielupaariks nagu olid esimesil päevil. Agate kiindus mehesse mingi apra kasvuna, mis vajab toetusse jämedamat puud.

Siis oli juba sügis, kui leitnant Tüün ühel päeval astus rügemendi ambulantsi. Ta leidis kätel ning rinnal mõningaid ebameeldivaid plekikesi, millede tekkimine näis talle ebaselgusena. Naeratades vallandas ta kuue ning lausus vanale sanitaar-kolonelile:

„Näib, mul on kalduvusi muutuda tähniliseks nagu mõni seebra.“

Arst vaatles rinnal plekke. Siis kergitas silmalauge, käskis näidata keelt ning kurku. See tõsidus pani otsekui võpatama leitnant Tüüni.

„Kas on midagi tõsist?“ küsis väikese kartusvärinaga.

Arst ei vastanud kohe. Ta võttis kastist väikese pritsi ning sulges kummivoolikuga küünarnuki juures verevoolu. Siis pistis terava nõela tõmbsoone, imetades pritsi klaaskomu verd täis.

Kogu aeg ootas leitnant Tüün mingi ebamugava tundega oma küsimusele vastust. Kuid vana sanitaar-kolonel hakkas vastuse asemel küsitloma mitmesuguseid pisiasju. Need tundusid vastamiseks veidi imelikud ning intiimsed. Siis võpatas ta küsimusest, kas tal on olnud vahekordi väljaspool abieli.

„Ei!“ heitis leitnant Tüün peaaegu häbiga.

„Mitte kunagi?“ arst puurles pilkudega läbi prillide, otsekui sundides pöörduma mällu kõik mineviku seiklused.

Ja siis mäletas leitnant Tüün jälle toda võõrast ööd Niilusel. Juba ammu oli see peaaegu ununenud, mattunud unarusse nagu vastik pesematu ese, kuid nüüd kaeveti see jälle välja.

Ta lausub üsna tasa:

„Jah... kord kadetipõlves... me sõitsime kuskile.“
See rahuldab arsti.

Kuid leitnant Tüün haaras hirmunult:

„Ütelge, härra kolonel... ütelge mulle tõtt.“

Arst vaatas talle otseti näkku. Ta nägi ta hirmunud silmi. mis sarnlesid nagu lapsele, kellele öeldud, et ta on haige.

„Te olete süüfilises,“ lausub siis aeglaselt, rõhutamata, kuid nähes leitnant Tüüni järsku nagu taaruvat, lisas: „See nõuab mõningad kuud hoolast arstimist... ja võib-olla hiljem te ei mäletagi enam seda juhtumit.“

Ta patsutas sõbralikult leitnant Tüüni õlale ja saatis teda kuni ambulantsi ukseni. Mõtlematult sammus Tüün üle kasarmuõue, läks läbi kivilasude, eksles tüki aega kuskil tallide vahel ja ärkas otsekuu uimastusest, nähes enese ees mäveermel majade rõuke ning pikki poriseid aialahmakaid. Ta sammus nõssunult ning muserdatult mööda märgi tänavaid nagu invaliid; kogu aeg otsekuu kärises temas midagi, rebenes pika valusa haavana läbi kogu hinge.

Peaaegu kodu ees pöördus veel kord tagasi ning sammus kasarmute poole. Ta katsus enesesse matta kogu seda väringut, mis järsku oli segi paisanud ta korrapäraseid ning harjunud eluviisid. Kogu tund kulus tal kasarmuni minnes ning sellal hakkas väljas juba hämar-duma. Mõned sõdurid jalutasid tütarlastega puude all. See pani uuesti leegitsema leitnant Tüüni südame ning ta otse põgenes nende sosisklemisi ja hüüdeid kuuldes.

Kui ta jõudis koju, oli juba pime. Läbimärjana ning värisevate liikmetega istus ta laua juure toolile. Rambelt ning mõtlematult konutas sääl seni, kuni Agate küsitles midagi. Siis otsekuu virgus, heitis riided seljast ning litsus nagu palavikus hõõguva keha vastu madratsit.

NEED mõningad vahepäälsed päevad rahustasid siiski leitnant Tüüni. Ta oli nagu purskunud kõigest tühjaks, leppides nüüd paratamatusega. Väga palju rahustas teda arst. Ta rääkis selle südamlikkuse ning sõbralikkusega, millest hoovab haigeisse uut jõudu ning lootust. Ning lõpuks oli 20-nda sajandi arstiteadus

N. BERGHOLZ

KITSED

elavhõbeda preparaatide, salvarsaani ning malaaria süstimisega jätnud siiski minevikku selle inimkonna katku arstimattuse.

See, võib-olla siiski suuresti kunstlik meeoleolu, andis leitnant Tüünile otsekuu uut jõudu. Ta ei pildistanud enam enesele neid kohutavaid kummitusi nagu esimesil päivil. Iga möödunud päev otsekuu rahustas ning tervendas teda ja ta hakkas kannatamatult lugema päevi, mil lõpeb arstimise esimene periood. See oli kindlasti enne jõulu; nüüd oli juba hilissügis tibava vihma ja niiskete ilmadega.

Kogu aeg oli ta vaikinud haigusest Agatele. Vist iga päev tahtis ta avaldada kõik, murda eest selle metsiku paisu, mis sulges ta südametunnistuse. Mitu kord otsekuu põlesid ta suus sõnad, kuid nähes naise aimamatuid pilke, ta väikesi hoolitsusi ja õrnusi, haaras leitnant Tüüni tunne nagu on küttil, kes ei suuda lasta poegade-ga mängivat looma.

Kui nad istusid toas lambivalgel, rääkisid mõningaist asjust või hingasid vaikides teineteise lähedalolu, näis Tüün enesele alatuna. Ta kargas mõnikord püsti ja hakkas kõndima ärritatult üle toa. Siin oli kõik endiselt armas... kogu see puhtus, mööblite kodused kontuurid, lõhnavad lilled, kõik need tikandid ja vaiBAD hingasid endiselt perekondlikust õnnest. Ja ometi tundis leitnant Tüün seda kõike nähes mingit ängistavat valu-lõiget. Kõik... kõik viimseni mäletas veel kevadisi mesinädalaid, neid päevi, mis näisid ulmana ja ometi nüüd pekses ta söestunud musta südametunnistusega samas ruumis.

Teda piinas seegi, kui Agate pakkus talle toite, kostitades teda õhtul pärast ta tulekut kasarmust biskviitide või koogikestega. Mõnikord ütles enese olevat söönud, et vältida jälle kogu kahetsuslaine purskamist. Ta armastas nüüd lamada, rambelt vedelda madratsil, isegi mõtlemata sest iga aju koormatus näis otsekuu toovat mingi kriisi.

Ja kõige selle juures imestas ta Agate aimamatust. Ta rippus ikkagi tema küljes mingi õrna, usaldava olen-dina. Vahel võttis pehmete käsvartega ümber mehe kaela ja suudles. Siis näis ta Tüünile apra, valge ja õrna taimena, kelle kohe purustab, kui avab mõnel painajalikul meeoleolu hetkel südametunnistuselt sulu.

See aeg langes ühte Agate emakssaamisega. Otsekuu sellest hellitas ta veel rohkem meest, valades tema pääle kõik need vabad õrnused, mis võrsusid ta südames selle varsti eluks vormuva väetikese jaoks. Siis võttis leitnant Tüün ta käd ja hoidis need pihus. Ta ei sõandanud midagi küsida, kuid siiski hoovas temasse aime kogu sellest õnnest, mis tulvas Agatet.

Kord arutlesid nad nime sellele väikesele. See pidi olema erakorraline, et anda tähendust. Nad otsustasid siis: kui poiss — Naatus, tüdruk — Enneke.

Agate tõusis istmelt ning valas tassidesse kuuma teed.

„Naatus... Enneke... Naatus,“ ennustas ta, aga järsku vääratas käsi ning tee keev juga voolas üle käe-randme.

Mees haaras ta käe ning kooris varuka üles kuni punetava laiguni, mis tõmbus juba kupla. Ruttu rebis ta taskuräti lintideks ning hakkas sellega siduma haava. Nad olid otse tulekuma lähedal, naise pää toetunud veidi mehe õlale, nõnda et ta pluusikaelus avanes pikemalt kui harilikult. Ning järsku poolkogemata pilk paljastas Tüünile neil rinnaõndlail tumedaid plekke. Need olid väga sarnased laigukesile, millede tähnilisuse üle ta kord aimamatult oli naljatanud.

Ta vaatas Agate otsa.

„See polegi valus,“ naeratas naine, vaadeldes pikka punetavat haava, mis jooksis üle käe.

Ent leitnant Tüün ei suutnud vastata. Ta sisemu-ses värises miski ärevalt.

ÜHEL päeval helises kompanii kantseleis telefon. Leitnant Tüün võttis hargilt kuuldetoru ning surus kõr-vale. Kellegi võõras hää ütles:

„Leitnant Tüüni palutakse koju.“

Ta ootas sekundi hinge hoides nagu veel midagi. Sõrmed surusid kramplikult ümber kuuldetoru varre ja ajud pingunesid kui traadid. Kuski sügavas teadvuses reageeris ainus mõte: nüüd on see sündinud. Ja siis oli kõik lõigatud katki, ta istus tuimalt, tajumatult, hoides veel kuuldeklappi kõrval, kuigi sääl värises juba ärakell.

Kõigi ootuste vastu ei hakanud ta kohe minema, vaid istus tardanult mitmed minutid. Ta vaatas enese ette laiale kirjutuslauale, märkas paberi tindiga määratud servi ning lauajuhendite mustalt läiklevaid kaasi. Ja väljas akna taga oli lumi, särav ja puhas talv pisku päikesega, mis helendas eemal telliskivi seinale.

Alles siis tõusis pikkamisi ning ajas sineli selga. Ta läks aeglaselt üle kasarmuõue, viivitades nagu igat sammu, mis viis teda lähemale kodule. Ajuti katsus midagi mõelda, pihtida enesele kõike seda, mis sündis ta väikeses korteris. Ent ometi ei kerkinud midagi kujukalt ajju; kõik lõssus, vajus lõmmi, mingi sisetunne sündis lükkama ikka edasi hetke, mil astub üle toaläve.

Ta seisatas väljas maja ees ning vaatas üles akende poole. Eesriided olid alla lastud, muu kõik sulges enesesse teise majakorra ligipääsmatus. Siis otsekui kogus julgust ning astus mööda treppi üles; apsatid klõpsusid astmeil, kõmisedes kõrvus nagu mingi kell.

Kui ta võttis parajasti eestoas sinelit seljast, tuli ämmaemand ning ütles:

„Soovin õnne... poiss.“

Ent ta hääles idanes midagi võõrast.

Leitnant Tüün ei küsitlenud rohkem. Ta oli tuim midagi pärima, kuid ometi heitis see teade nagu hetkeks terava killu ajju. Kui ta möödus ämmaemandast, hoidus vaatamast sellele silmi, kartes säält lugeda kõike. „Naatan,“ mõtles endamisi, „— imelik, et just Naatan.“

Siis seisis ta Agate voodi ees.

Esimesena nägi ta naise silmi, veidi pondunud ja punaseid nutusilmi. Kui nende pilgud kohtasid, purskas Agate jälle nutma.

„Ma tean kõik,“ ütles veidi aja pärast.

Ent selles polnud etteheidet, see oli rahulik resigneerunud toon. Siis näitas ta enese kõrval lamavale väikesele. Leitnant Tüün nägi teda mähituna ja rullituna riidesse, paljastatud ainult pääd. Ta silmad olid sulletud, suu pondunud, kuidagi nigel ja vastik.

Leitnant Tüün pööris silmad kõrvale.

Ta ei suutnud enam midagi küsitella, ei ainustki sõna lausuda, isegi mitte mõelda. Kogu ta sisemus oli hetkeks tühjaks pigistatud, mahlata, tunneteta ja mõteteta nagu kirjata ümbrik. Seda kõike, mis nüüd pidi paiskuma ajju, oli ta juba sada korda mõtelnud ja kujutelnud; nüüd seisis tuimalt, isegi ühegi ahastuse- ning kannatusekübemeta. Need varemad piinad, kannatused ning pildistused olid ta juba tühjaks imenud.

Siis kuulis ta jälle Agate nuukset.

See sündis teda pöörduma ning lähenema sammu. Ta pani käe naise laubale, lausumata sõnagi; kuna Agate haaras ta käe ning suudles seda külmade huultega, mis jätsid otsekui märgid käeseljale.

„Ehk ta sureb,“ mõtles järsku mees kõvasti, tundes ühtaegu metsikut jälkusevärinat kergendustundega.

Agate vaatas suuril silmil ta poole.

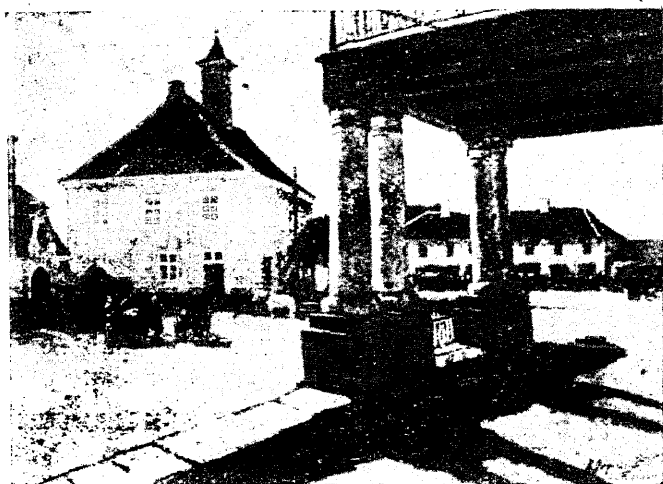
„Ma tahan, et Naatani saatus on meie saatus,“ ütles ning ta käsi värises mehe pihus.

KOGU tuba oli täis roosakat amplivalgust, sooja ning kodust, hajutades ruumi hämaramaistki nurkadest selle õudse tühjuse, mille olemasolu neid piinanud oli palju päivi.

Ahi küdes kuivade puude praksudes ja vahel tõusis leitnant Tüün, et roobitseda tukke. Ta istus kohe tagasi Agate kõrvale ning rääkis millestki üsna lõbusast ja kodusest.

„Kas tahad veel teed?“ küsis naine.

Mees sirutas tassi ja kannust voolas lõhnavat teed. Siis pakkus naine koogikesi, biskviite, millega laud oli kaetud. Sääl seisid vaasis lilled. Need lõhnasid veidi,

A. JEGOROV

KURESAARE VAADE

õli

meenutades kevadet. Ükski liigutus nende näos ei kõnelnud enam sellest, mis neid piinanud oli nagu must vari. Agate oli päästnud juuksed lahti ning need rippusid kaelani meeldivais lokikesis. Ta istus nüüd nagu kunagi varem õnnepäivil, veidi naeratades ja rahulolevalt, nõjatades aeg-ajalt pääd mehe õlale.

Nad ei meenutanud ainsa sõnagagi seda, mis oli olnud. Ükski viibe ei rebinud tagasi neid painajalikke varje. Leitnant Tüünile meenus mitmesuguseid pisiasju.

„Nüüd on lume all meie pink,“ ütles ta, „mäletad, lõikasin nood tähed uuesti puusse.“

Agate noogutas pääd.

Ta mäletas kõike, toda pinki, noid kordi, mil istusid sääl ja sedagi, kui mees sõjakoolist tulles tol õhtul süvendas noaga tähed.

„Tahaksin, et oleks kevad,“ ütles siis pikkamisi, vaadates lilli vaasis.

Nüüd ei vastanud mees. Ta läks jälle ahju juure, heitis mõned halud tulle. Naastes palus Agate kallata veel teed. Ta jõi väikeste sõõmudega, mõnuldes ja hingates, hammustades kõrvale mõnd koogikest.

„Ahjus kustuvad juba tukid,“ ütles siis tüki aja pärast.

Agate tõusis ning Tüün võttis ta käed oma pihku. Ta suudles õrnalt sõrmeotsakesi, siis õlga ning litsus viimaks huuled vastu naise huuli.

Seinal lõi kell.

„Üksteist,“ ütles Agate.

„On juba hilja... me peame magama.“

Nad läksid sängi juure, mis oli juba valmistatud, helendades tule paistel puhaste linadega ning pehmete patjadega.

Aeglaselt laskis Agate langeda riided, hetke nagu mõnuldes vabastatud rinna ja puusadega. Siis päästis sukad, libisedes sängi pehmusesse vaiba alla. Ta ei sulgenud veel silmi. Veel korra vaatas üle toa, üle kõigi nende armaste esemete, lillede laual, mõne tikandi ja mälestuse, siis nägi ta meest sulgevat ahisiibri. Hetkeks kargas mällu pisike valge puusärk lillede ja vanikutega, veel nüüdki tundis ta nagu seda lõhna enese ümber. Nüüd pigistas ta silmad, ilma neid siiski avamata, kui tundis enese ümber mehe käsi.

Nad jäid lamama peaaegu liikumatult, surutud teineteise vastu, hingates juuste ja ihu lõhnu. See otsekui uimastas, nõrgestas kõik liikmed, muutis õhulisteks mälestused ja ainult üsna pikkamisi, üsna vaevu tajusid, kuidas tõusis miski roomav ning nägematu avakile jäetud ahjusuust, hõljus läbi kogu ruumi, otsiskeli ja kobas, kuni jäi õhkkerge vaibana lamama nende pääle.

1931.

Eduard Männik

Henrik Visnapuu

HENRIK VISNAPUU
Berliinis Tiergartenis

Linnud lumen

Tšiv! tši-ri-riik! tši-ri-riik!
Puie pääl palju päikest.
Veel üks tilluke lend,
Uus tši-ri-riik!
Värvilist kera vahin väikest.
See on kevade lind.
Tšiv! tši-ri-riik!

Tšiv! tši-ri-riik! tši-ri-riik!
Tuuled puhuvad lõunast,
lume all mullane maa,
lohkuden lainetab tiik.
Päike toob õisi ja õuna.
Lauluta olla ei saa.
Tšiv! tši-ri-riik!

Tšiv! tši-ri-riik! tši-ri-riik!
Puie päält laulu sajab,
päikesest helendab õhk.
See on lauliku riik,
see on laulude laulja maja.
Ülespoole ta ihk:
Tšiv! tši-ri-riik!

Eelkevad

Laid-laialt kokku oma palakaid
all päikse tõmbab lumi võidand, sula.
Näen mustendavat laiu jalakaid,
ja kõike, mis nüüd toimib, jälgin sala.

Siin rohukõrs, siin haljas orashein
end lumest vabastab ja püüab üles.
Ja vaob kokku lumi nagu sein,
mis kõikesööva tule kuuman sülen.

Kuis võib nii armas olla mustav muld
ja lumen lage väike liivaküngas.
Eel õhtut taevarannal tehaks' tuld
ja puna-punane on pilverüngas.

See on ju kojutulnud linnu hääl,
mis oksal nõnda igatsevalt hõikab.
Ja teised hääled tõusvad siin ja sääl,
jää jõekallastest end lahti lõikab.

Kuis taevas puudelt tõusnud kõrgemaks,
maa ikka, ikka madalamaks laskub.
Ja tuuled jäävad ikka nõrgemaks
ning korraga on hingelt võet kõik raskus.

Ah mul on nüüd kui tuleks anda suud,
nii püsimatut, salgamatut tunnet.
Sest kui ju õites viimsed pärnapuud,
jään nagu jõed ma sigitetud unne.

Betti Alver

Kroonika

Meie suguvõsa vapil
seisis torupill ja nuga.
Paristajad, rehepapid
olid minu esiisad,
laisad kündjad, kanged kütid,
topsisõbrad, vihan visad,
nii et viin ja verejuga
pritsles segi meie hütin.

Surid türmin, monopolin,
laadakaklejate jõugun.

Minu vanaisa oli
uhke kotkas kaarnakarjan.
Tõllad roomasid kui tõugud,
tornid tõusid kirdest, kagust,
kui ta kõrgel majaharjal
katuselle sindleid tagus.

Vanaema, pooldist pime,
kraapis rikkust, müütas, ostis,
pidas sõprust saatanaga,
kuni poos end voodiposti.
Tema lapselaps käib aga
pilkajate kõrgin killan,
röövib igalt hetkelt imet,
kuigi ta kõik tuule pillab.

Perpetuum mobile

Iginäljaste veri tuksub mu soonin,
kurku kuivatab igiahnete janu,
sellep minul pole ühtki konfessiooni,
sellep lähen kõige, kõige, kõige manu.

Aeg säeb mu lennule vargsi linnupaela
virutab turjale künniveise valjad —
ahelad, ohjad ent kisun katki kaelal,
punavad vermed teevad mulle nalja.

Iga hetk on pähkel, täis pehkivat tuuma,
pihku võtten kõik elavaks muudan,
kõikjalt rüüpan, kõikjal palvetan kuumalt,
ja ometi olen äraandja Juudas.

Elu ülevoolava karika heidan
kildudeks vastu põrandalaudu,
et jälle uuesti, uuesti end leida
põrmukssaamise ja pimeduse kaudu.

BETTI ALVER

Auhinnatud romaani „Tuulearmuke“
ja huvitava poemi „Valge vares“
autor

Liina Reiman

Helsingi Kansan Näyttämö juubelilt

28. I pühitses Helsingi *Kansan Näyttämö* oma 25-aastase lavategevuse juubelit.

Nimetatud teatri asutajaks ja juhiks esimesil aastail, oli tulihingeline ja suur kangelasnäitleja ning draamakirjanik Kaarle Halme.

Suureks abiks algaastail oli asutajale Hilma Rantanen, üks tema tolleaegse näitlejaskonna kui ka kogu Soome parimaid näitlejaid.

Paari hilisema aasta jooksul evib *Kansan Näyttämö* mitmeid juhte, kuni juhatajaks saab Mia Backman. Olles vahepeäl mõned aastad *Tampere Teatris*, siirdub ta uuesti *Kansan Näyttämösse*, kus püsib tööka juhina praeguseni.

Kansan Näyttämö asutati küll puht-rahvateatriks, sügavamate ning laiemate kihtide jaoks, aga on viimastel aastail saanud rohkem kodanliku ilme.

Hoolimata piiratud võimalustest, olles majanduslikult vaeselapse osas, on ta siiski suutnud tõusta Kansallisteatteri kõrval kunstiliselt tähelepandavale kohale. Ja peab imestama seda tugevat tahet ning püüet püsida raskuste kiuste sel kunstilisel kõrgusel, mis on saavutatud 25-aastase pingutava töö tulemusena. Ja need tulemused pole mitte väikesed!

Juubilaril puudub kindlakujuline majanduslik alus. Oma hoone puudumisel mängitakse Üliõpilas-majas, mille puudulik lava ja saali halb akustiline külg, nagu meie *Vanemuiseski*, takistavalt end tunda annab.

Ometi töötatakse täielise innuga, andes nädalas 5—6 etendust, ja vaatamata kõigile puudusile, on suudetud ligi tõmmata kindel publik.

Võitlus olemasolu eest, kontakti otsimine publikuga, laiemate masside huvi tabamine on ehk mõjutanud repertuaari kindlasuunalist valikut, aga seda enam teatri toonud rahvale lähemale.

Kansan Näyttämö näitlejaspere koosneb ligikaudu 20-st näitlejast ja kahest juhust. Rääkides üldse juubilarist, peab nimetama esmajoones ta praegust hinge, ta väsimatut ja energilist juhti Mia Backman'it.

See tore töökas naine, see gigantne iseloom väärrib erilise koha *Kansan Näyttämö* arengus. Ligi 17 aastat lakkamatult töötanud teatri kasuks, on ta tõusnud selle igakülgeks juhiks, ühendades omas isikus kõik alad, mida meie teatris juhib terve hulk erijõudusid. Peab imestama seda nooruslikku jõudu ning tuld, mis suudab üksi vaos hoida kogu näitlejaspere ja vastu võtta vastutust mis langeb ta õlgadele.

Seepärast pole ka ime, et Mia Backmani osaks langes suurim osa juubilarile osutatud austusest ja vaimustusest, kujunedes tema isiklikuks moraalseks triumfiks.

Mia Backmani kõrvale astub hiljem tüse töömees, suurim ja nimekaim Soome näitleja ning näitejuht *Kansallisteatterist*, Teuvo Puro. Kahjuks selle suure teatri-inimese paljutootav töö peab katkema haigestuse puhul, mille tõttu see väarikas jõud on sunnitud ajutiselt loobuma lavatööst, mis nende kahe nime ühinemisel oleks ehk *Kansan Näyttämö* viinud täiuslikule kõrgusele.

Näitlejaist esikoha evib Eine Laine *Kansan Näyttämö* tiiva, primadonna. Oma hämmastavalt mitmekesise talendiga on ta tõusnud sellele erandlikule kohale, mis meie demokraatlikule lavaõhkkonnale on võõras.

Eine Laine valitseb! Siin näeme teda Eino Leino klassilises *Lallis* — sünge, võimsa naisena; siin peenes salongdraamas; siin operetis, humoristlik-karakterlikus rahvatükis — kõikjal niisama edukalt.

Sellane killustumine nõuab näitlejalt ülimald pingutusi ja võib ehk takistavaks muutuda lõpliku täiuse saavutamisel; teatri seisukohalt on ta aga pärl.

Väärika partnerina diivale esineb samuti lokkav anne, samaulatuseline Einar Rinne. Koomiliste osade kandjana nimetaksin Toivo Ellenberg'i, toredade

MIA BACKMAN

karakterkujude loojat Hugo Hytönen'i ja Erta Virtam'ot.

Siis palju noori sädelevaid andeid: Rosi Rinne, Aino Lohikoski, Martta Bergström, Hannes Veivo, Ossi Korhonen, päris noor Fritz-Hugo Backman ja rida teisi, keda aga kahjuks võimalik polnud näha.

Kansan Näyttämö juubelpidustuste kava oli kokku surutud ainsale päevale, vastandina meie nädalapikkustele juubeldustele. Kella 7-st kuni 11-ni — selle ajaga oli juubeli üldosa läbi: ametlik aruanne teatri tegevusest, muusikapalad, juubelietendus Eino Leino *Lalli*. Vaheajal kostitab juubilar auvõõraid ja külalisi, eesotsas pr. presidendiga, kõrvalruumes kohviga.

Lõpposas pidukõne, tervituste edasiandmine ja vastuvõtmine, kus tervitajaid üle kogu Soome.

Esimesena tervitab linnavalitsuse esindaja, andes edasi juubilarile kingina krundi uue kodu ehitamiseks, millele vastab Mia Backman vaimustava ja sooja tänu-kõnega. *Kansallisteatteri* nimel tervitab direktor Eino Kalima ning *Soome Ooperi* poolt Väino Sola. Järgneb lõpmatu hulk loorberpärgi, milledele, samuti Eesti esindajale, osaks langeb mürisev vaimustus publikult kui ka südamlilik tänu Mia Backmanilt.

Suure ovatsiooni kutsub esile ainsa kaasjuubilari Kaarlo Saarnio, kes 25 aastat on teeninud *Kansan Näyttämös*, kroonimine loorberpärgiga Mia Backmani poolt.

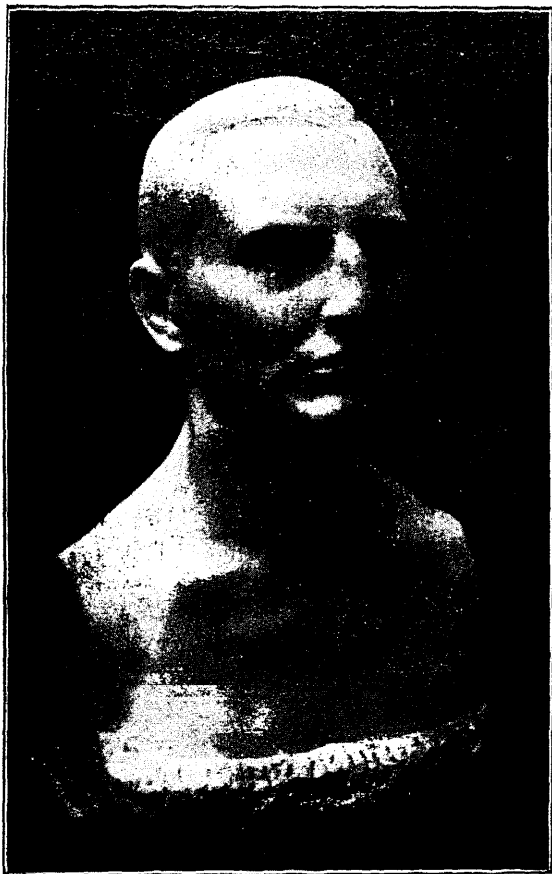
Kogu aja elas publik vaimustuses kaasa juubilari õnne, kostsid vastastikused elaguhiüded, tekitades meeleolu, mida näeme ainult meie laulupidudel.

Tujuküllase õhtu lõppedes lahkeb publik rahuldatusena ja häätujulisena, viies kaasa ilusaid mälestusi.

Ainuke, mida oleks soovitud näha, oli, et kogu näitlejaskond kui tervik, kui teatri tõeline kandja ning hing, oleks enam aukohale asetatud, nagu see sündis möödunud *Estonia* juubelil, mis aga paraku ka *Vanemuise* juubeli puhul unustusse jäi.

Aktusele järgnes suurejooneline bankett Helsingi luksuslikus hotellis, Seurahoones.

Banketist võttis osa näitlejaskond eesotsas Mia Backmaniga, hulk tähtsamaid seltskonna- ja kunstitegelasi, kirjanikke, arvustajaid jne., istudes tujuküllasel olengul varahommikuni.

H. HALLISTE

ADV. A. Ö. PORTREE

Marmor

Lõbusad vahepalad, muusikalised ettekanded, laulud, tants, vaheldudes mitmekesiste kõnedega, löid erilise sooja õhkkonna. Eriti kõned. Huviga märgiksin soomlaste erilist kõneandi, mis hoolimata järjest peetavaist kõnedest, ei muutunud igavaks ega väsitavaks ning meeleolutakistavaks. Ja seda sugugi mitte liigse alkohooli tarvitamise tagajärjel.

Nimetaksin ka erilise häämeelega seda meeltülendavat kontakti, mis ilmnes arvustajate ja näitlejaspere ühises pidutsemises. Meil puudub see lähistunne, see side näitleja ja arvustaja vahel, või ei ilmne see kunagi sellises vennalikus üksteise mõistmises. Meil pole teatri suupäivil arvustajaid nähagi.

Kuigi Soome teatrielus samuti lüüakse lahinguid, ometi saabub hetki, kus unustatakse kõik vaen ja leitakse ühine keel. Selle hetke kujukaks tunnustajaks oli huvitav kõne, mille banketil pidas tunnustatud arvustaja ja kirjanik, *Helsingin Sanomate* toimetaja Erkki Kivijärvi.

Hommiku saabudes lahkus seltskond rühmadena, et maitsta veel edasikestvat lõbusat meeleolu intiimsemis rühmis...

Päale juubeli-pidustuste oli võimalik osa võtta ka mõnest ettekandest *Kansallisteatteris*. Huvitavaimad neist oleksid: A. Kivi *Nõmmekingsepä*, H. Raudsepa *Põrunud aru...* ja prantslase Ch. Vildrac'i *La Brouille*.

Nõmmekingsepä, see soome teatri raudvara, mis oma võrratute kujude tõttu vist igaveseks püsib repertuaaris, suutis uuesti oma vaimustava mänguga kõita. Ja peab ütlemä, sellases soomepärasuses ja suurejoonelises mängus, nagu näeme seda Kivi klassilist rahvatükki Soome laval, ei saa näha kusagil.

Eriti huvitav oli jälgida H. Raudsepa *Põrunud aru...*, mille oli lavastanud andekas näitejuht Pekka Alpo, võluvate ja andekate lemmiknäitlejate Ruth Nellmani ja Arne Leppäneni kaastegevusel.

Nii lavastuselt kui mängult omapärane ja huvitav; vahest veidi võõristav oma poolekspressionistlikus dekoratsioonis. Võrrelduna meie lavastustega, sisaldas paiguti paremusi kui ka nõrkusi nii mängult kui dekoratsioonide tabavuselt.

Üldiselt aga on näidend läbi löönud. Võis näha publiku elavat reageerimist, aga mitte meile omast rõkkavat naeru Raudsepa puhul. Publik elas kaasa mõnuleva muhelusega, nautides soomlastele omase tagasihoidlikkusega Raudsepa vaimukaid dialooge.

Eriti sügava mulje jättis peen prantsuse komöödia *La Brouille*, mis ei kõida küll laiemat massi, kuid seda nauditavam intiimsemale ringile. Selle oli lavastanud Eino Kalima oma haruldaselt peenel ja nüansirikkal kombel ja meisterlikul pääosa tõlgitsusel Yrjö Tuominen'i poolt ja see oli eriti oma hää ansambli mängu tõttu täiel määral nauditav.

Siinjuures nimetaksin veel üht *Kansallisteatteri* noort omapärast näitlejat Henny Valjus't, kellele pannakse suuri, paljutootavaid lootusi.

Kansan Näyttämös nägin veel päale tüseda juubel-entenduse Eino Leino *Lalli*, mis läks Eine Laine ja Hugo Hytöneni tugeval ja haaraval mängul, õige mitmekesiseid ettekandeid.

Neist nimetaksin värsket, tüüpide-rikast, mahlakat rahvatükki Jalmari Finne *Pitkajärveläiset* ja Elsa Soini *Rakkauden tanssijatar*'i Isadora Duncani elust, ning lõppeks üle Euroopa laialt mängitavat operetti *Viktooria ja ta husaari*, mis Mia Backmani temperamental ja tulisel juhatusel ja Eine Laine, Joel Rinne ja teiste suurepärasel mängul ette kanti...

Ja nii möödusid pöörase kiirusega kaks sisurikast ja elamusüllast nädalat Helsingis.

Kõige nähtud-kuuldud ja läbielatud ilusa eest südamlik tänu Soome teatriperele!

Tartu, 29. veebr. 1932

Liina Reiman

Kauakestnud keeletülile tuleks pea lõpp, kui...

...kui uuenduslased ja koonduslased¹⁾ leiaksid ühise keele -tatakse ∞ tetakse küsimuses. See võiks sündida kahel viisil: 1) üks pooltest annaks järele; 2) leitagu hoopis uus lahendus. Järeleandmisest ei saa asja, on ju kummagi poole väited ühte viisi kaaluvad. Ja siis veel see õnnis eesti jonn! Mis muud, kui tuleb otsida uut lahendust, mis oleks vastuvõetav nii ühele kui teisele poolele.

Ametlik-kirjakeelsed vormid on -tatakse, -tati, -tatau jne., uuenduslikud: -tetakse, -teti, -tetaugu jne. Kõnekeelsed vormid: -takse, -tati, -ta(ta)gu jne. oleksid oma mõnuse tõttu vastuvõetavamad, kui nad poleks kahe-mõttelised (nii on kõnekeelne *karjutakse* tehtavikuks nii *karjuma*- kui *karjutama*-verbile jne.). Kõnekeelsed vormid on lühenenud -tatakse vormest (*tatakse* > *takse*). Võtkem nüüd aluseks -tetakse vormid, lühendagem nad äsjamainitud viisil; saame: -tekse. Nii siis: kirjutekse, kirjuteks, ei kirjute, kirjuteti (ehk -tati), kirjutegu, kirjutema (=kirjutatama), kirjutev, kirjutet(ud) (ehk -tatud).²⁾

Kõnesolevast küsimusest olen kirjutanud *Eesti Keeleski* (1931. a., nr. 3—4). -tegu, parem -teku asemel on sääl aga kogemata -tegu ükski kirjalavagust näinud.

August Nei

1) Vt. E. Muuk: *Eesti kirjakeele praegusest seisukorrast*. — *Eesti Keel* 1926, lk. 52.

2) -teti, -tet võiksid jääda luulevormeks. Proosas oleksid -tati, -tatud'ki hääd küllalt.

K. ZEIDLER

INTERJÖÖR
õli

Aleksander Tuurand

25 aastat lavadekoraatoriks

ASJA Aleksander Tuurand pühitses oma 25. a. lavategevuse juubelit. Meil saab olla vähe teatridekoraatoreid. Ja ka ainult üksikuid nimesid on siin loetella, kes ühel või teisel pool valmistanud teatridekoratsioone. A. Vabbe, P. Aren, R. Nyman, Vahtram, H. Olvi, V. Haas ja võib-olla veel mõni nimi — nende seas aga A. Tuurandil on erilisim koht: ta on tegutsenud 25 a. meie lavade juures, ja päälegi uhkete tagajärgedega.

Meil on kõneldud lavategelaste vahetamisest naabermaadega. Ja istudes Helsingi teatrites, on mul ikka olnud tunne: meie Tuurand peaks kord neid külastama, dekoreerima paar lavastust — ja meie lavakunst saaks esindatud Helsingis parimal ning väljapaistvaimal kujul.

*

A. Tuurand on sündinud 7. okt. a. 1888 Tartus käsitöölise perekonnas. 1904—1907 ta õpib Tartu Saksa Käsitöölise Seltsi joonistuskursusel Rudolf von zur Mühlteni juhatusel; 1905—1907 tuntud dekoraatori T. v. Bazzani juures, kelle õpilane olles ta a. 1906 kutsutakse Vanemuise dekoraatoriks. 1909—10 õpib ta K. Mägi juures Tartus; 1912—14 viibib õppereisil Saksamaal A. Reimanni kunstikoolis Berliinis, kus töötanud peamiselt maali ja Paul Leni juures. 1922 käib veel kord Saksamaal õppeülesandel. 1906—22 Tuurand töötas Vanemuises, 1922—1925 Draamateatris ja säältpäele Estonias. Samal ajal ta on dekoreerinud Draamastudio muid lavastusi.

Ta tähtsamate lavastusdekoratsioonena loetellakse: „Kalevipoeg ja Sarvik“, „Orleani neitsi“, „Cäsar ja Kleopatra“, „Salome“, „Kuningas Ödipus“, „Ohver“, „Punane veski“, „Roheline flööt“, „Hanumani tütar“, „Sinimandria“, „Torm“, „Sappho“, „Kalmuneid“, „Orloff“ jne.

*

Julge võttelt, lopsakas kujutuselt, värviere ning kolooriidirikas — seda on olnud Tuurandi dekoratsioon. Ja mitte põhjuseta ei hinnata teda nüüdis-Eesti leidlikmaks ning võimelisimaks dekoraatoriks. —t.

A. JANSEN

PORTREE
õli

K. ZEIDLER

KADRIORG
õli

H. LEPIK

RAHU
Sõejoonistus

Ida Erlemanni õpilas-tantsuetendus

13-ndal apr. oli *Vanemuises* Ida Erlemanni õpilas-tantsuetendus. Olgugi et kuupäev oli halbaennustavalt valitud, õnnestus õhtu kõigiti.

Ida Erlemanni kooli päättunuseid on — tõsidusega oma ülesannetesse suhtumine: on näha, et õpetaja oma õpilasile on püüdnud anda edasi seda vaimu, mis ei taotle kõmu ning efekti, vaid mis hoolsuse ja lihtsusega läheneb kunstinõudeile. Tahaksime seda veel kord toonitada.

Eeskava esimene osa oli tervenisti pühendatud nooremate õpilaste võimete demonstreerimiseks. Teine ja kolmas oli motiivelt nõudlikum ja kanti ette küpsemate jõudude poolt. Esimene osa lõi kohe rõõmsa meeleolu, sest imekenad ja armsad, olid need väikesed naljakad, ärevusest segased kunstnikukesed! Selle osa õnnestunum number oli *Kutse tantsule*, milles oli palju õrnust ja graatsiat, kuigi pikem *Juhtumus metsas* oli huvikül-lane nii osavõtjatele kui ka publikule.

Eeskava teise osa avas meeldivalt-huvitavalt komponeeritud *Kera*, mille süžee käsitus oli kõigiti hästi läbi viidud, välja arvatud ehk lõpupoos, mis oleks kera ümarusele enam vastavana valitud pidanud olema.

Mikki-hiirte ettekanne oli lühike ja humooririkas. Eritiselt kiiduväärne oli siiski väike Mikki. Kuid peab mainima ka keskmise hääd miimikat.

Ilusa meeleolulise pildi andis maitsekas *Clair de lune*.

Osalt päris ehtset hispaanialist temperamenti väljendas *Andalouse*, ehkki kuidagi segavalt mõjus paljastel jalgadel tantsimine. Siia oleks tingimata sobinud kõrgekantsaline king.

Paula Lindenau soolo *Valse triste* oli juba selline saavutus, mis nõudlikemaidki rahuldab. Dekoratiivselt saatsid teda kaastantsijad.

Kolmanda osa *Vangid* oli meeleolukas ja dramaatiline. Ilus oli efektikas lõpp.

Magda Kleini *Appassionata* pälvis tähelepanu, samuti publiku maitsele nähtavasti väga vastav Paula Lindenau *Rumba grotesquē*.

Kauni lõppakkordina sulges õhtu orientaalne *Ara-besque*.

Kinke, lilli ja kiitust jagas publik ohtrasti.

«Olioni» prantsuse number

See erinumber ilmub maikuul ning sisaldab huvitava artikle kõrval palju lehekülgi uhkeid illustratsioone. Number käsitab prantsuse kirjandust ja kunsti ning pühendab väärilise tähelepanu ka selle romaani maale ja rahvale. Nii annab number kujuka ülevaate kultuuri suurmaast ja tohiks meil tõega leida eritiselt sooja poolehoidu. Number ilmub Tartu *Prantsuse Teadusliku Instituudi* juubeli puhul Instituudi korraldusel.

Kuna prantsuse number tohiks kogu Eestis äratada teenitud tähelepanu ning elavat huvi, siis palutakse selle numbri soovijaid võimalikult peatselt, hilisemalt aga kuni 10. maini s. a. oma tellimine OLIONI talitusele ära saata, et ei tuleks raskusi uhke väljaande omandamisel, sest talitus arvestab kindlate trükieksamplaa-ride arvuga.

*

SELLE NRIGA on kõigile *Olioni* tellijaile hinnata kaasandeks Olaf Roodi juttude kogu *Küla-mehi* ja samalt autorilt *Lumised luuad*, kokku 16 lk.

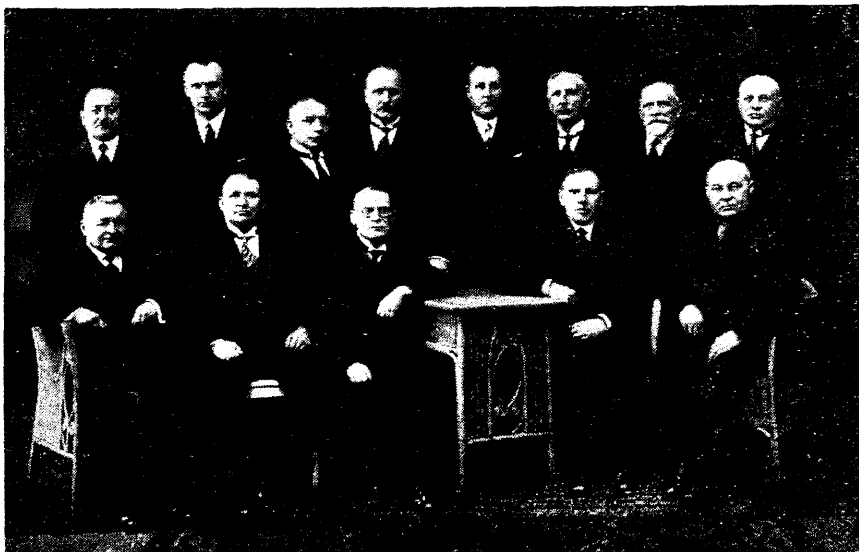
*

KÄESOLEVA EKKKÜ ERINUMBRI kirjutused ja klišeed on *Olionile* saatnud *Eesti Kujutavate Kunstnike Keskühing*.

*

KAASTÖÖLISTELE! Eksiarvamuste vältimiseks teatame, et iga autor vastutab ise oma *Olioni* veergel avaldatud kirjutuste eest.

Poleemiliste kirjutuste ja vastuartiklite eest honoraari ei makseta.

Istuvad (vasakult paremale): J. Kaart, J. Ostrat (juhatusesimees), K. Parts (auesimees), O. Rütli (nõukogu esimees), M. Pärn

Seisavad: P. Juck, J. Nirk (asjaajaja), K. Reinhold, P. Köpp, A. Miller, T. Tamm, H. Ruus, G. Roht

Kindlustusselts „Eesti“

25-aastane

4. aprillil käesoleval aastal pühitses kindlustusselts „Eesti“ oma 25-aastast tegevuse juubelit. Seega on ta üks esimesi eestlaste asutatud laialtavalisemaid kindlustusettevõtteid ning suurima liikmete arvuga ühinguid meie kodumaal.

25 aastat tagasi tekib Tartu eesti soost majaomanike ringkondades mõte asutada oma kindlustusselts. Selle mõtte tekkimise põhjustab eesti soost majaomanike arvu suurenemine ja tolleaegsete kohalike saksa vastastikuste ja vene aktsiaseltside vastutulematust eesti soost kodanikele. Asja etteotsa astuvad Tartu koondunud rahvuslikud tegelased (K. Parts, J. Tõnisson j. t.). Ka põhikirjas leiab rahvuslik joon erilist allakriipsutamist, kuna tegevuse piirkonnaks oli ette nähtud Baltimaa kogu eesti osa. Alguses piirdatakse vaid Tartu linna kinnisvarade kindlustamisega, kuid järk-järgult laiendatakse tegevust ka vallasvara ja kaupade kindlustamise päle. Hiljem avatakse juba osakonnad meie suurematesse linnadesse. Eesti vabariigi alguses laiendatakse tegevust päle tulekindlustuse ka teistele aladele. Praegu töötab selts tule-, elu-, klaasi-, rahe- ja veokindlustuse aladel. Seltsi läbikäigud on aasta-aastalt järjekindlalt tõusnud ning nende suuruselt evib kindlustusselts „Eesti“ teiste kodumaa ühistegeliste seltside hulgas esikoha.

Käesolevaga soovime kindlustusselts „Eestile“ ka edaspidiseks tegevuseks palju edu.

«Olioni» edu

Vaatamata kriisi raskele aegadele, mil elatakse koondamiste ja kokkuhoiu tähe all, on OLIONI tiraaž käesoleval aastal eritiselt tõusnud. Nii on juba aasta esimese kolme kuu jooksul tulnud nii palju tellimisi nagu kogu möödunud aasta jooksul, kusjuures see arv näitab veelgi paisuvat tõusu. Nähtavasti just kriisi-aeg, mil viibitakse rohkem koduses ringis, on toonud suure murrangu eesti publikusse — huvi ka vaimsete probleemide vastu. Kuna raamat on kallis, OLIONI aga on oma hinnalt kättesaadav kõigile (tellija maksab 12 OLIONI nri eest aastas 6 kr. või 50 senti number!) ja kuna OLIONI on üldiselt tunnustatud ja vajaliseks saanud ja ta on järjekindlalt ilmumas juba kolmandat aastat iga kuu, siis ongi selge, millest on tingitud meie ainsa sellelaadse ajakirja edu.

Võime kinnitada, et üks ajakiri Eestis on kõigi meil valitsevate olude ja teatud „tegelaste“ „kaikaveeretamise-juttude“ kiuste lõplikult läbi löönud ning enese maksma pannud. Teadmisel, et see on OLIONI, võib toimetust jätkata oma tööd rahulikult ning ühtlasi avaldada rõõmu, et OLIONI katse kaasa aidata Eesti kultuurilise tasapinna tõstmispüüdeile ilma riikliku abirahata on leidnud seltskonnas väärilise hinnangu ja kannab vilja. Omalt poolt tahab toimetust kõik teha, mis tema võimuses, et OLIONI väärtust veelgi tõsta. See on mõeldav päämiselt erinumbrite korraldamise kaudu, kus tutvustame lugejaid kultuurinähetega, millised tavaliselt meie oludes on raskesti jälgitavad. Käesolevale Eesti Kujutavate Kunstnike Keskkõhingu erinumbrile järgneb — nagu eelpool tähendatud — Tartu Prantsuse Teadusliku Instituudi — prantsuse, selle järele rida teisi erinumbreid.

AUGUST MÕRU

Tartu linnapää abi, pühitses 22. jaan. s. a. oma 50-ndat sünnipäeva. Visamaid ja energilisemaid ning juhtivamaid Tartu tegelasi

AUGUST SISKA

Pühitses 14. veebr. s. a. oma 10-a. Tartu notari-ameti juubelipäeva. Tuletõrjes, pangas, paljudes seltsides juhatusliikmena — väsimatumaid tegelasi

MÄRT SÕRRA

Agronoom, „Vahi“ põllutöökooli juhataja, pühitses 14. veebr. s. a. oma 60-ndat sünnipäeva. Põllumeeste toekamaid tugesisid ja seltskonnategelasi

LUI OLESK

Sünd. 11. okt. 1876, surn. 19. veebr. s. a. Oli tulimõtetelisemaid ja intuitsioonirikkamaid eesti avalikke tegelasi. Olnud rahukogu esim. esimees Tartus, pääprokuröör, minister, advokaat, päätoimetaja...

EUGEN SPRENK-LÄTE

Sünd. 17. nov. 1871, surn. 4. märtsil s. a. Oli klaveritöösturina tuntud ka väljaspool kodumaa piire. Heli-looja A. L. vend. Oli tegev- ja toetajaliige paljudes organisatsioonides

VOLDEMAR

HANSMANN

Sünd. 21. veebr. 1882, surn. 5. märtsil s. a. Oli Tartu kriminaal-komissariiks, ainukeseks ametnikuks Eestis, kes ühel ja samal kohal püsinud 14 a.

**KINO
CENTRAL
TARTUS**

Tähelepanu!

*Kõige lõbusamalt, huvitavamalt, kasulikumalt ja odavamalt
veedate oma vaba aja, külastades ja vaadates neid*

suurepäraseid ja kütkestavaid eeskavu,
mida omätehniliselt viimisteldud aparatuuri tõttu linastab Tartus —

Esietenduskinno Central

Seansside algus kell 17, pühapäeval kell 14

EELTEADE:

Lähemal ajal lavastatakse sensatsioon-film'
„**Shanghai Express**“ Marlene Dietrichiga.

Jälgige hoolega

**Kino Centrali
reklami!**

Tualettseepide pärl!

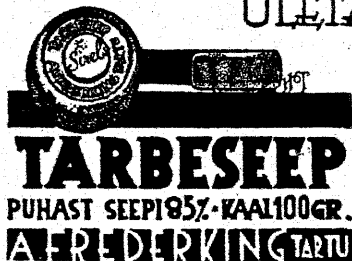
Valge on ta värv —

üks tunnus ta puhtusest

Õrn on ta vaht —

pehmendab ja ravib Teie nahka

TARBESEEBI
SIRELI LÕHN ON
ÜLETAMATA

See seep rahuldab ka kõige nõudlikumat

— **Nõudke igal pool** —

Oma kõrge väärtuse juures on ta nii odav

IGASUGUSED
TELLIMISED
TÄIDETAKE
SOLDOSEMAS
RÄISEPATOODOJAS

**A
PIHU
UUTURG 9**

*

Tellimisi
täidetakse
nii tellija kui
ka oma lao
riidest

*

**Vanem ja täielikum daamide ja härrade
elegantsete jalanõude tööstus ja ladu**

K. KONSEN

**Tartus, Riia l. 18,
telef. 12-85.**

Soovib igasuguseid moodseid jalanõusid mõõdukate hin-
dadega. Ühtlasi teatan, et olen ostuteel omandanud endise
firma Josseti tellijaskonna liistud. Liistud on praegugi veel
varustatud tellijate nimedega. Asjast huvitatuid ja end. f-a
Josseti tellijaid palun pöörata edaspidi järelepärimistega ja
tellimistega minu poole. Austavalt **K. Konsen**

KINO
CAPITOL

TARTUS. TÄHE T.

Kinoharrastajad!

Juhime tähelepanu meie 1932. a. hooaja eeskavadele, milliseid oleme koostanud toodangu väärtuslikemaist teostest. Silmas pidades meie tänapäeva individuaalseid nõudeid, oleme erilist rõhku pannud tunnustatud suurnäitlejate valikule, ainekliku mitmekesisusele ja teoste muusikalisele väärtusele.

Külastage meie praegust eeskava! Eeskava algus kell 17, pühapäeval kell 14.

Jälgige hoolega reklaami!

Tartus, Suurturg 14

Ajakohasemaid
kinke

soovitab

Johann Roosipuu

Kaubamajad

Tartus, Suurturg 14
Narvas, Suur tän. 24

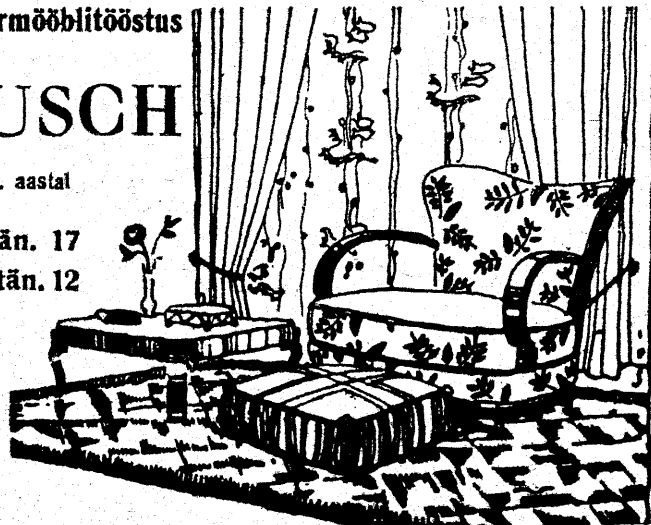
Narvas, Suur tän. 24

Sadulsepa- ja polstermööblitööstus

JOH. BUSCH

• Asutatud 1894. aastal

Tartus, Ellisabeti tän. 17
Kauplus Aleksandri tän. 12

Soovitab oma
tööstusest

reisikummadane, -kotte, rahataskuid, aktimappe, moodseid naisterahva käekotte, koolilaste raamatuhoidjaid, trakse, vöösid jne.

Tellimistel valmistatakse korralikult kõiksugu naha-, polster- ja dekoratsioonitöid.

Moodne klubimööbel, türgidliivanid, jõhvkarva- ja mereheinamadratsid.

HIND 75 SENTI.

ESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR